

บทที่ 4

บทบาทของชุมชนบางบัวกับการจัดการน้ำเสีย

จากปัญหาที่ชุมชนบางบัว ประสบเกี่ยวกับปัญหาน้ำเน่าเสีย ในคลองบางบัวนั้น ชุมชนบางบัว เริ่มต้นจัดการกับปัญหาการจัดการน้ำเสียและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม คลองบางบัว โดยประธานชุมชนบางบัวได้ขอความร่วมมือจากชาวชุมชนที่พักอาศัยอยู่ริม คลองบางบัว ด้วยการให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมด้วยการมาร่วมประชุม เพื่อนำ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาประชุมร่วมกัน โดยนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาปรึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกันเพื่อทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมกันรับผลประโยชน์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน จึงรวมตัวกันสร้างเป็นเครือข่าย นอกจากนั้นแล้วยังได้นำ แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2545-2549) (2549) และ แผนพัฒนากรุงเทพมหานครในระยะเวลา 12 ปี (พ.ศ. 2552-2563) (2549) นำมาปรับสู่การแก้ปัญหามลพิษน้ำเสียคลองบางบัวของ ชุมชนบางบัว เขตบางเขน เพื่อพัฒนาให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่ประกอบกับมีทัศนียภาพที่ สวยงาม ปราศจากมลภาวะเป็นพิษ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการนำแผนพัฒนา ทั้งหมดดังกล่าวมาปรับใช้ในแก้ไขปัญหามลพิษน้ำเสียคลองบางบัว เพื่อให้เกิดเป็น การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป โดยแผนพัฒนากรุงเทพมหานครทั้ง 2 ฉบับ นั้นต้องการสร้าง ความสมดุลระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมสวัสดิการพื้นฐานทุกด้าน เพื่อ ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพฯ สร้างระบบบริหารงานกรุงเทพฯ ตามหลักธรรม- มาภิบาล และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างบูรณาการ เพื่อเป็นต้นแบบในการบริหาร กรุงเทพมหานครไปสู่ มหานครที่น่าอยู่อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต นอกจากนั้นยังได้ นำนโยบายการปกครองส่วนท้องถิ่นที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กำหนดภารกิจขององค์กรปกครองไว้ 2 ประการ คือ หน้าที่และสิทธิ ในการจัดการท้องถิ่น อำนาจหน้าที่ เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และได้ นำ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) (2553) ซึ่งกำหนด วิธีการพัฒนากลไกและกระบวนการเชิงบูรณาการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของ

ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการอนุรักษ์และฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) (2553) ก็ได้ยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและการปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยใช้แนวคิดเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาประเทศให้มีจิตสำนึกสาธารณะช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม

ดังนั้น ในบทนี้จะวิเคราะห์ห้บทบาทของการมีส่วนร่วมของชุมชนบางบัวกับการจัดการน้ำเสียคลองบางบัว โดยแยกเป็นประเด็นสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

1. วิธีการจัดการ
2. ภาวการณ์ร่วมมือการมีส่วนร่วม
3. เทคนิควิธี
4. ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขปัญหา

เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการน้ำเสียคลองบางบัว ชุมชนบางบัว จึงมีขั้นตอนและกระบวนการจัดการ โดยได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

วิธีการจัดการ

ชุมชนบางบัวได้ดำเนินกิจกรรม วิธีการจัดการน้ำเสียคลองบางบัว ด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (ศูนย์ฝึกอบรมและเผยแพร่เกษตรกรรมธรรมชาติวิเศษ, 2545, หน้า 15)

1. สร้างเครือข่ายภาคี ชุมชนบางบัวได้เริ่มต้นจัดการกับปัญหาของตัวเอง โดยการสร้างเครือข่ายฯ และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงได้ทำการรวบรวมชุมชนที่มีที่อยู่ในบริเวณริมคลองเดียวกันที่ประสบกับปัญหาวิกฤตน้ำเสียเหมือนกัน มีสภาพที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน มีลักษณะภูมิประเทศที่คล้ายกัน มาร่วมมือกันหาแนวทางในการสร้างความร่วมมือต่อการแก้ปัญหามานagementน้ำเสีย โดยเริ่มต้นจากชุมชนที่พักอาศัยอยู่ริมคลองบางบัวและเขตบางเขนเป็นอีก 9 ชุมชน จากนั้นก็ขยายต่อไปยังริมคลองและเขตหลักสี่ อีก 2 ชุมชน รวมเป็น 11 ชุมชนซึ่งประกอบไปด้วย ชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1 ชุมชนสามัคคีร่วมใจ ชุมชนบางบัว ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา ชุมชนร้อยกรอง ชุมชนร่วมใจพัฒนาได้ ชุมชนร่วมใจพัฒนาเหนือ ชุมชนชายคลองบางบัว-ชุมชนก้าวหน้า ชุมชนบางเขน ชุมชนอุทิศสุพรรณ

ชุมชนทั้ง 11 ชุมชน ได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็น “เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” โดยประธานชุมชนแต่ละชุมชนต่าง ๆ ได้มาร่วมปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเป็นการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการดังต่อไปนี้ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543, หน้า 38)

1.1 เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน และแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนและประชาชนในพื้นที่

1.2 เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้ข้อเสนอแนะและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมฯ คลองบางบัว โดยเครือข่ายฯ

1.3 เพื่อเป็นศูนย์กลางความร่วมมือในการจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน การมีส่วนร่วม การสร้างจิตสำนึกร่วมการรณรงค์ ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและจัดการน้ำเสียคลองบางบัว มีการจัดการร่วมกันในลักษณะของการสร้างเครือข่ายของการพัฒนา มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายฯ โดยให้แต่ละชุมชนเป็นกรรมการร่วมกัน ตามจำนวนที่เหมาะสมเพื่อวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.3.1 ร่วมกันคิดเสนอความคิดเห็นร่วมกันการทำงานเป็นทีมเพื่อความสามัคคีของเครือข่ายฯ

1.3.2 ร่วมกันตรวจสอบดำเนินการเพื่อการรับรู้ข่าวสารการดำเนินการ และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ได้จัดตั้งชุมชนละ 3 คน รวมทั้งหมดมี 27 คน ประกอบด้วย

1.3.2.1 ประธานเครือข่ายฯ

1.3.2.2 รองประธานเครือข่ายฯ (1)

1.3.2.3 รองประธานเครือข่ายฯ (2)

1.3.2.4 เลขานุการ

1.3.2.5 เภรัญญิก

1.3.2.6 ประชาสัมพันธ์

1.3.2.7 นายทะเบียน

1.3.2.8 กรรมการ

คณะกรรมการทั้งหมดนี้จะต้องมาจากการเลือกตั้ง จากทุกชุมชน ๆ ละ 3 คน รวมทั้งหมดมี 27 คน แล้วจึงมีการเลือกตำแหน่งหน้าที่กันอีกครั้ง ดำรงตำแหน่ง

วาระละ 2 ปี เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายๆ เมื่อมีความเป็นรูปธรรมที่เห็นเด่นชัดขึ้น จึงได้ดำเนินการขั้นต่อไป คือ (1) ชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1 (2) ชุมชนสามัคคีร่วมใจ (3) ชุมชนบางบัว (4) ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา (5) ชุมชนร้อยกรอง (6) ชุมชนร่วมใจพัฒนาได้ (7) ชุมชนร่วมใจพัฒนาเหนือ (8) ชุมชนชายคลองบางบัว (9) ชุมชนก้าวหน้า (10) ชุมชนบางเขน (11) ชุมชนอุทิศสุพรรณ

ภาพ 2 ชุมชนที่ปักอาศัยอยู่ริมคลองบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

ที่มา. จาก ผังกรุงเทพมหานคร กรมโยธาธิการและผังเมือง, โดย กระทรวงมหาดไทย, กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2550, ค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2554, จาก <http://www.thapra.lib.ae.th/Bibliography.pdf>

2. โครงการบ้านมั่นคง หลังจากที่ได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายฯ เรียบร้อยแล้ว เครือข่ายฯ ก็มองเห็นว่า การจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวเป็นเพียงแค่จุดเริ่มต้นเท่านั้นยังไม่ใช่การแก้ปัญหาที่แท้จริงและยั่งยืนสำหรับชุมชน ถ้าทราบใดบ้านยังอยู่ในคลองปัญหาการได้รื้อ รวมถึงสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของบ้านเรือนในแต่ละชุมชนยังเป็นปัญหาใหญ่ในการต่อสู้เพื่อการมีที่อยู่อาศัยและเผชิญหน้ากับการไม่ยอมรับและการคุกคาม จากเหตุการณ์หลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้นนี้ จึงทำให้ชาวชุมชนมีแนวคิดที่จะร่วมกันค้นหาแนวทาง ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นไม่บ้านรูกล้าคลอง โดยที่ผู้นำชุมชนได้มีการเดินทางไปศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสร้างบ้านมั่นคงกับชุมชนต่าง ๆ เช่น ชุมชนบ่อนไก่ ชุมชนร่วมสามัคคี จากนั้นก็มาประชุมร่วมกันเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย โดยมีความคิดเห็นพ้องกันว่าจะต้องมีการระดมเงินออม เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยพร้อมกับทำกิจกรรมต่าง ๆ ควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่อง เช่น การรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนอื่น ๆ ที่ได้อยู่ริมคลองบางบัวในนาม “เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” ปี พ.ศ. 2546 รัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยของคนจนให้กับชุมชนแออัด ตามแนวโครงการบ้านมั่นคง โดยมอบให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (2548) (องค์การมหาชน) รับผิดชอบดำเนินการ ซึ่งชุมชนบางบัวก็เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้เข้าร่วมดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัย ตามแนวโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งเป็นโครงการที่เน้นการแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย และสร้างโอกาสการพัฒนาในชุมชนที่มีอยู่เดิมโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมกับกลไกการพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบที่อยู่อาศัยอาจมีได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ดินและลักษณะของชุมชนและความสามารถในการจ่ายของชุมชน เช่น อาจจะปรับปรุงเฉพาะระบบสาธารณูปโภค ในที่เดิมการปรับปรุงผังการก่อสร้างใหม่บางส่วน บางส่วนมีแนวทางการสร้างใหม่ในที่เดิม และขยับบ้านที่รูกล้าคลองขึ้นมาอยู่บนผืนดินทั้งหมดจึงได้จัดการดำเนินการในขั้นต่อไป (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.), 2552)

3. เปิดเวทีทำความเข้าใจ คณะกรรมการเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวได้ร่วมกันเปิดเวทีราชชุมชนในการทำความเข้าใจกับชาวบ้านเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย ของแต่ละชุมชนมาเป็นคณะทำงาน

7.1 ร่วมกันจัดประชุมชาวชุมชน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงโดยผู้แทน พอช. และผู้นำชุมชนจะต้องทำให้ชาวชุมชนเกิดความเข้าใจ และมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมโครงการ เพื่อร่วมกันสร้างบ้านใหม่ที่มีมั่นคง การประชุมกันในครั้งนี้จึงทำให้เกิดการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อที่อยู่อาศัย มีการคัดเลือก คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ร่วมกับชาวชุมชน กำหนดระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มกำหนดให้มีการออมได้ทั้งแบบรายวันและรายเดือน โดยต้องออม ไม่น้อยกว่า 200/เดือน สมาชิกจะต้องออมเงินให้ได้ไม่น้อยกว่า 15,000 บาท ถึงจะมี สิทธิในการกู้เงินกลุ่มออมทรัพย์มาสร้างบ้านได้โดยจะกู้ได้ไม่เกิน 150,000 บาท ต่อ คราวเรือน สมาชิกต้องผ่อนชำระคืนกลุ่มออมทรัพย์ภายใน 15 ปี โดยเฉลี่ยต้องชำระคืน เดือนละ 1,187 บาท ต่อเดือน (รวมดอกเบี้ยร้อยละ 5) ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน- บางบัว มีคณะกรรมการ 10 คน ซึ่งประกอบไปด้วย ประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน นายทะเบียน 1 คน ประชาสัมพันธ์ 1 คน บัญชี 1 คน เรัญญิก 1 คน ช่างชุมชน 1 คน และฝ่ายตรวจสอบอีก 2 คน การบริหารการจัดการของกลุ่มออมทรัพย์ ใช้กลุ่มย่อยในการทำงาน เช่น ในการจ่ายเงินออมของสมาชิก หัวหน้ากลุ่มย่อย จะอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิก สำหรับสมาชิกที่ไม่สะดวกนำเงินมาฝากกลุ่มออมทรัพย์ได้ด้วยตนเอง หัวหน้ากลุ่มย่อยจะเป็นคนรวบรวมเงินและนำมาฝากให้แทนนอกจากนี้ การทำความเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ภายในชุมชน นอกจากจะใช้เวทีประชุมใหญ่ของชุมชนแล้ว จะมีการลงพื้นที่ทำความเข้าใจในระดับกลุ่มย่อยเพื่อเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

ภาพ 3 การจัดประชุมชาวชุมชนบางบัวและเครือข่าย

7.2 ช่วยกันร่วมสำรวจข้อมูลชุมชน โดยชาวชุมชนได้ร่วมกันสำรวจข้อมูลทุกเรื่องของชุมชน หรือที่ชาวชุมชนเรียนกันว่าข้อมูลภาคประชาชน ข้อมูลที่ร่วมกันสำรวจ เช่น จำนวนสมาชิก รายรับรายจ่าย ปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการของชาวชุมชนรวมทั้งสำรวจพื้นที่เพื่อจัดตั้งชุมชน ซึ่งจากการสำรวจข้อมูล ทำให้ทราบว่าชุมชนบางบัว มีพื้นที่ทั้งหมด 9 ไร่ 2 งาน 72 ตารางวา หรือ 15,488 ตารางเมตร มีครอบครัวหลัก ครอบครัวขยาย และผู้เช่าห้องอยู่อาศัยในชุมชนบางบัว รวมทั้งหมด 264 ครอบครัว ในส่วนข้อมูลรายรับรายจ่าย จากการสำรวจข้อมูลรายครัวเรือน และนำมาสรุปเป็นภาพรวมของทั้งชุมชน พบว่า รายจ่ายส่วนใหญ่ของชุมชนจะใช้จ่ายในการซื้อข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ข้าวสาร กะปิ ปลากระป๋อง สบู่ น้ำยาล้างจาน ผงซักฟอก ยาสีฟัน เป็นต้น ในส่วนของปัญหานี้สินก็พบว่า หลายครัวเรือนมีรายจ่ายมากกว่ารายรับจนมีหนี้สิน จากข้อมูลที่ชาวชุมชนได้ร่วมกันสำรวจ ได้นำไปใช้ในการวางแผนพัฒนา

7.3 ร่วมกันจัดตั้งกฎระเบียบ/คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการจากนั้นได้มีการประชุมเพื่อร่วมกันตั้งกฎระเบียบและกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, 2527, หน้า 72)

ผู้มีสิทธิเข้าร่วมโครงการ ต้องเป็นเจ้าของบ้านมีบ้านพร้อมทะเบียนบ้านและที่อยู่อาศัยจริงได้สิทธิขยายอีก 1/2 ล็อค กรณีจำนวนคนมากกว่า 8-12 คน ได้สิทธิขยายอีก 1 สิทธิ ถ้ากรณี 12-15 คน ได้สิทธิขยายอีก 1 สิทธิ ถ้าสมาชิกกว่า 15-20 คนได้สิทธิขยายอีก 1 สิทธิถ้าเป็นผู้เช่าต้องจัดสิทธิให้บ้านหลักก่อน หากมีที่พอจัดให้ผู้เช่าต้องมีทะเบียนบ้านหลักฐานอาศัยในชุมชนจริงเป็นเวลา 10 ปี ขึ้นไปอย่างต่อเนื่อง ต้องเป็นคนมีความประพฤติดีหากไม่เข้าเกณฑ์กำหนดทางชุมชนให้ผู้เช่าเดิมที่ต้องรื้อย้ายมาลงทะเบียนจองบ้านพักสวัสดิการชุมชนเช่าต่อในราคาถูกละ 1,000-1,500 บาท รายได้สมทบเข้าสู่กองทุนสวัสดิการชุมชน เช่น พัฒนาชุมชน ทำความสะอาด กิจกรรมเยาวชนและกิจกรรมด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อมอาชีพ ฯลฯ

ในการใช้สิทธิเช่าประเภทโครงการที่อยู่อาศัย สมาชิกต้องมีเงินฝากเพื่อที่อยู่อาศัย 15,000 บาทขึ้นไป จากการตรวจสอบคุณสมบัติ พบว่า มีชาวชุมชนที่มีสิทธิเข้าร่วมโครงการชุมชน และยังอยู่อาศัยไม่ถึง 10 ปี ได้สิทธิเช่าต่อในราคาที่ถูกรายได้ส่วนนี้สมทบสู่กองทุนสวัสดิการชุมชน

7.4 ร่วมกันจัดทำผังชุมชนและออกแบบบ้าน ที่ต่อมาได้มีการจัดประชุมใหญ่ขึ้นเพื่อสอบถามความต้องการของสมาชิก ว่าต้องการจะได้บ้านแบบใด ซึ่งนอกจากการจัดประชุมใหญ่แล้วยังมีการจัดพูดคุยกลุ่มย่อย ในลักษณะของกลุ่มบ้านที่อยู่ใกล้กันในกลุ่มญาติพี่น้อง กลุ่มจำนวน 264 ครัวเรือน ส่วนที่เหลืออีก 20 ครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มาเช่าห้องพักอยู่ในอาชีพ ฯลฯ เพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยและได้เลือกแบบบ้านที่ตนเองต้องการ ในการจัดทำผังชุมชน ในการออกแบบบ้านของชุมชนบางบัว ได้มีอาจารย์ และนักศึกษา จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุมได้ช่วยในการออกแบบบ้านตามที่ชุมชนแสดงความต้องการไว้ ซึ่งได้แบบบ้านออกมาทั้งหมด 7 แบบ คือ บ้านเดี่ยวชั้นเดียว บ้านเดี่ยวสองชั้น บ้านเดี่ยวสองชั้นครึ่ง บ้านแฝดชั้นเดียว บ้านแฝดสองชั้น บ้านแฝดสองชั้นครึ่งและห้องแถว (สร้างติดกันได้ไม่เกิน 3 ห้อง) โดยบ้านทั้ง 7 แบบจะมีโครงสร้างหลักภายในบ้านเหมือนกัน และขนาดของพื้นที่ในการสร้างบ้าน หนึ่งแปลงมีขนาด 5 X 10.5 เมตร (13.1 ตารางวา) การจัดสิทธิพื้นที่แปลงที่ใช้ในการสร้างบ้านให้กับสมาชิก ขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกในครอบครัวเป็นสำคัญ กล่าวคือ ครอบครัวเดี่ยวมีสมาชิกไม่เกิน 8 คน จะได้พื้นที่สร้างบ้านหนึ่งแปลง ในครอบครัวขยายที่มีสมาชิกตั้งแต่ 8-12 คนขึ้นไปได้หนึ่งแปลงครึ่ง ครอบครัวที่มีสมาชิก 12-15 คนได้สองแปลง และครอบครัวที่มีสมาชิกตั้งแต่ 15 คนขึ้นไปได้สามแปลงโดยครอบครัวที่เคยมีพื้นที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่หรือบางครอบครัวได้สร้างเป็นห้องพักให้เช่า ยังมีน้ำใจแบ่งปันพื้นที่ให้กับเพื่อนในชุมชนที่ไม่มีที่หรือมีแต่เล็กก็ได้สร้างบ้านสำหรับอยู่อาศัยร่วมกัน

นอกจากพื้นที่ในการสร้างบ้านของสมาชิกแล้ว ชุมชนได้กันพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้ ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนกลาง สำหรับในการสร้างสนามเด็กเล่น สร้างศูนย์เรียนรู้เด็กก่อนวัยเรียน สร้างศาลาอเนกประสงค์และสร้างบ้านกลาง สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแล สร้างศูนย์สุขภาพชุมชนและสวนสาธารณะ รวมทั้งการสร้างห้องพักไว้สำหรับให้ผู้ที่ไม่มีสิทธิเข้าร่วมโครงการได้สิทธิเช่าอยู่ในราคาถูก สำหรับการแบ่งพื้นที่แปลงในการสร้างบ้าน ใช้วิธีให้สมาชิกมาพูดคุยและเลือกกันเอง บางคนก็เลือกที่จะอยู่ใกล้กับญาติพี่น้อง บางคนก็เลือกอยู่ใกล้กับเพื่อนบ้านที่สนิทอยู่แล้วแต่ความสมัครใจ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเลือกอยู่ใกล้พื้นที่บริเวณเดิม จากการจัดผังชุมชนใหม่ สามารถแบ่งพื้นที่ใช้สอยของชุมชน ดังนี้ (ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, 2527, หน้า 73)

7.4.1 พื้นที่แปลงอยู่อาศัย 8,190 ตารางเมตร พื้นที่สาธารณะ 2,450 ตารางเมตร

7.4.2 พื้นที่ถนน ทั้งหมด 2,391 ตารางเมตร

หลังจากจัดทำผังชุมชนใหม่ ได้แบบบ้านและแบ่งสิทธิในการอยู่อาศัยเสร็จเรียบร้อยแล้วชุมชนบางบัวได้ประสานกับกรมธนารักษ์เพื่อขอใช้ประโยชน์ในที่ดินเดิมดังกล่าว ในการปลูกสร้างบ้านใหม่ การพัฒนาสาธารณูปโภค และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชนซึ่งก็ได้รับการอนุมัติให้ชุมชนสามารถดำเนินการได้ และเมื่อชุมชนสร้างบ้านและพัฒนาาระบบต่าง ๆ ภายในชุมชนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชุมชนจึงได้เจรจายืมเข้าที่ดินกับกรมธนารักษ์ ในระยะยาว 30 ปี ในการประสานติดต่อกับกรมธนารักษ์ โดยมีสำนักงานเขตบางเขนช่วยในการประสานงานให้

7.5 ร่วมกันถอดแบบวัสดุการสร้างบ้าน หลังจากได้แบบบ้านมาแล้ว กรรมการชุมชน ช่างชุมชนและชาวชุมชนได้ร่วมกันถอดแบบวัสดุในการสร้างบ้านและร่วมกันไปสำรวจวัสดุก่อสร้างจากร้านค้าต่าง ๆ เพื่อนำไปเปรียบเทียบราคาและเลือกร้านที่ถูกที่สุด จากนั้นก็จัดทำเป็นราคากลาง และแจ้งแก่สมาชิกทุกคนทราบ สมาชิกสามารถเลือกที่จะซื้อวัสดุจากร้านใดก็ได้แต่ราคาต้องไม่สูงกว่าราคากลาง และสามารถตั้งซื้อวัสดุเอง หรือส่งผ่านคณะกรรมการชุมชนก็ได้ บ้านใดที่วัสดุจากบ้านเก่ายังสามารถใช้ได้ ก็จะนำมาใช้ในการสร้างบ้านใหม่เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายทั้งนี้ชุมชนบางบัวได้รับการอนุมัติสินเชื่อในการพัฒนาที่อยู่อาศัย จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวน 24 ล้านบาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อปี หลังจากนั้นทางคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโครงการกู้ได้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อปี โดยได้นำเอาส่วนต่างของดอกเบี้ยร้อยละ 3 ที่ได้มาใช้ในการบริหารจัดการร้อยละ 1 สมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนร้อยละ 1 และเป็นทุนสำรองฉุกเฉินร้อยละ 1 โดยสมาชิกสามารถกู้เงินในการสร้างบ้านได้ไม่เกินครอบครัวละ 150,000 บาทในส่วนของพัฒนาระบบสาธารณูปโภคนั้นได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก พอช. จำนวน 11.88 ล้านบาทและงบบ้านพักสวัสดิการเพื่อชุมชน 790,000 บาท จากสำนักงานเขตบางเขน และงบเขื่อนจากสำนักงานเขตบางเขนและกรุงเทพฯ กว่า 20 ล้านบาท การประปาสนับสนุน เงินต่อรวมหลังคาละ 10,000 บาท การไฟฟ้า 2,500,000 บาท มิเตอร์ประปาให้ผ่อนชำระเดือนละ 500 บาท กับทางการประปาได้ (มิเตอร์ไฟฟ้าประปา ถาวร) ในการบริหารจัดการคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ จะเป็นผู้อัดเงินให้กับ

สมาชิก (ไม่โอนเงินที่กู้ไปไว้กับสมาชิก) และจัดสรรการใช้วงเงินจำนวน 150,000 บาท เป็นค่าช่างในการสร้างบ้าน บ้านเดี่ยว 70,000 บาท และบ้านแฝด 130,000 บาท ซึ่งจะจ่ายให้กับช่างรับเหมาโดยตรง ส่วนที่เหลือเป็นค่าวัสดุ ซึ่งจะจ่ายให้กับร้านขายวัสดุโดยตรง หลังจากที่ร้านนำของมาส่งเรียบร้อยแล้ว

7.6 ร่วมกันทำแผนงาน ได้จัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ แผนงานพัฒนาระบบสาธารณูปโภคทั้งถนนภายในชุมชน ระบบไฟฟ้า ประปา ท่อระบายน้ำ ถังบำบัดน้ำเสีย และแผนงานการก่อสร้างบ้าน ซึ่งชาวชุมชนได้ร่วมกันคิดและร่วมกันวางแผนด้วยตนเอง ในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคได้มีหน่วยงานหลายหน่วยงานให้การสนับสนุนและร่วมดำเนินการกับชุมชน เช่น สำนักงานระบายน้ำได้ร่วมในการวัดและดูผังชุมชน เพื่อวางระบบระบายน้ำ การไฟฟ้า จัดวางระบบการติดตั้งระบบไฟฟ้า การประปาวางท่อประปาทั้งหมดภายในชุมชน องค์การโทรศัพท์วางระบบการใช้โทรศัพท์ในชุมชน เป็นต้น

7.7 ร่วมกันวางแผนรื้อย้ายบ้าน หลังจากที่ทำแผนงานเสร็จ ต่อมาก็ช่วยกันวางแผนเตรียมรื้อย้ายบ้านสำหรับก่อสร้างบ้านมั่นคงขึ้นใหม่ โดยชาวชุมชนมาหารือร่วมกันว่าใครจะเป็นคนสร้างก่อน คนที่มีบ้านอยู่ในคลองก็ให้พักอาศัยไปก่อน เมื่อเจ้าของที่ดินเดิมขยับไปแล้วจึงค่อยมาสร้างบ้าน

7.8 ร่วมกันก่อสร้าง การก่อสร้างบ้านได้มีการว่าจ้างผู้รับเหมาในชุมชน/ช่างชุมชนเป็นหลัก และผู้รับเหมาจะจ้างคนในชุมชนเองมาเป็นแรงงานก่อสร้าง นอกจากจะได้ราคารับเหมาที่ไม่แพงเมื่อเทียบกับการจ้างช่างผ่านนอก อีกทั้งยังเป็นการสร้างงานให้กับชาวชุมชนอีกด้วย โดยเจ้าของบ้านจะเป็นคนตรวจสอบการก่อสร้าง ช่วยงานในส่วนที่สามารถทำได้รวมทั้งจะลงมือต่อเติมในส่วนที่นอกเหนือจากที่ช่างทำให้เป็นการช่วยกันคนละไม้ละมือเพื่อบ้านที่มั่นคง

7.9 ร่วมรับผลประโยชน์ คือ การมีบ้านที่มั่นคง ซึ่งเป็นความมุ่งหวังสูงสุดของคนในชุมชน ทุกคนชาวชุมชนรู้สึกดีใจที่มีความภาคภูมิใจที่จะมีบ้านมั่นคงเป็นของตนเอง

ในปี พ.ศ. 2552 ชุมชนบางบัว ก็สามารถยกบ้านขึ้นจากคลองได้หมด ทุกหลังคาเรือนแต่ก็มี 30 หลังคาเรือนที่ประสบกับปัญหาที่เสาไฟอยู่ติดตัวบ้านและอยู่ในบ้าน บางหลังต้องเจาะกระเบื้องเพื่อให้เสาไฟฟ้าพาดผ่านบ้าน และบางหลัง

เสาไฟฟ้าอยู่ในห้องครัวก็ยินยอมด้วยความมีจิตสำนึกร่วม ที่ต้องการให้การจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวประสบความสำเร็จและอีกสาเหตุหนึ่งก็คือ เพราะชาวชุมชนยังไม่มีเงินค่าย้ายเสาไฟฟ้า ซึ่งต้องเสียค่าย้ายในราคาต้นละ 45,000 บาท

ภาพ 4 เสาไฟฟ้าที่อยู่ติดตัวบ้าน นอกจากจะทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่น่าดูแล้ว ถ้ากระแสไฟฟ้าลัดวงจรอาจทำให้เกิดเพลิงไหม้บ้านได้ การที่เสาไฟฟ้าอยู่ในห้องครัว เนื่องจากใช้ก๊าซหุงต้มอาหาร ในขณะที่ใช้ถ้ากระแสไฟฟ้าลัดวงจรอาจทำให้เกิดการระเบิดขึ้นได้

ภาพ 5 ชุมชนบางบัวในอดีต มีการปลูกบ้านรูก้ำเข้าไปในคลอง มีขยะและสิ่งปฏิกูลลอยอยู่ทั่วไปในคลอง และสภาพทั่วไปภายในชุมชน

ภาพ 6 ชุมชนบางบัว ในปัจจุบัน (บันทึกภาพเมื่อ 29 มี.ค. 2554) สภาพทั่วไปภายในชุมชน มีความเป็นระเบียบ มีสวนสาธารณะและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ผังชุมชนบางบัวในอดีต

ผังชุมชนบางบัวในปัจจุบัน

ภาพ 7 การเปรียบเทียบผังของชุมชนบางบัวในอดีตและปัจจุบัน

8. การรณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วม เนื่องจากชาวชุมชนบางบัว ที่ปลูกบ้านพักอาศัยอยู่ริมคลอง ส่วนใหญ่มักจะทิ้งขยะ ตั้งแต่เศษขยะทุกชนิดและสิ่งปฏิกูลรวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีกลงสู่คลองด้วยนิสัยง่าย ๆ ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ จึงร่วมกันทำกิจกรรม รณรงค์ในเรื่องการจัดการน้ำเสีย โดยมีภาครัฐร่วมให้การสนับสนุนในทุก ๆ ครั้งด้วย คือ สำนักงานเขตบางเขน สำนักงานระบายน้ำ กองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ เช่น เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ประธานชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ พร้อมทั้งชาวชุมชนเครือข่ายฯ รวมทั้งสำนักงานเขตบางเขน กองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ ได้มาร่วมประชุมปรึกษากันในเรื่องการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วมให้ชาวชุมชนและเครือข่ายฯ ที่พักอาศัยอยู่ริมสองข้างฝั่งคลอง ช่วยกันรณรงค์ในเรื่องการจัดการน้ำเสียและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เนื่องจากชาวชุมชนที่ปลูกบ้านอยู่ริมคลองส่วนใหญ่มักจะทิ้งสิ่งปฏิกูลที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่อีกตั้งแต่ขยะและสิ่งปฏิกูลทุกชนิดรวมทั้ง

สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ลงสู่คูคลองด้วยนิสัยมักง่ายจึงมีการรณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

8.1 การบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือน

8.2 การกำจัดสิ่งปฏิกูลจากห้องน้ำไม่ให้ทิ้งลงคลอง

8.3 การไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในคลองโดยการจัดหาถังขยะรองรับสิ่งปฏิกูลและจัดอาสาสมัครขึ้น เพื่อช่วยกันสร้างทางรองรับสิ่งปฏิกูลทุกชนิดโดยทางเขตจัดเรือเก็บขยะและค่าตอบแทนให้กับอาสาสมัครจากเขต

8.4 การอบรมทำน้ำหมักชีวภาพให้ทุกชุมชนจากเศษอาหารทุกชนิดเพื่อเทลงคลองเพื่อเป็นการปรับสภาพน้ำในคลองให้ดีขึ้นและจัดอาสาสมัครเก็บการสร้างท่ารองรับขยะ โดยทางเขตบางเขน

8.5 การเชิญชวนให้ทุกครัวเรือนปลูกผักบุ้งในคลองหน้าบ้านของตัวเองเพื่อช่วยในการปรับสภาพน้ำ

8.6 การใช้ไม้ไผ่ ทำที่กั้นสิ่งปฏิกูลริมคลองไม่ให้สิ่งปฏิกูลเข้าไปสะสมอยู่ริมคลองได้อาคารบ้านเรือนและใช้ที่สิ่งปฏิกูลเข้าร่วมตัวเป็นกลุ่ม เพื่อสะดวกและง่ายต่อการเก็บ

8.7 การบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือนก่อนระบายลงคลอง

นอกจากนั้นแล้วชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ได้ทำกิจกรรมร่วมกันในการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วมกับทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

8.7.1 วันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ

สำนักงานเขตบางเขน กองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์และผู้สื่อข่าว CNN ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน คือ กิจกรรมที่ 1 มีการประชุมร่วมกันทั้งเครือข่ายฯ เพื่อทำการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วม ใช้ถังดักไขมันในราคาประหยัด เพื่อเป็นการบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือน

ภาพ 8 การประชุมร่วมกันทั้งเครือข่ายฯ และสำนักงานเขตบางเขน กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ ในการรณรงค์เพื่อปลูกจิตสำนึกร่วม

ภาพ 9 รณรงค์ให้ทำถังดักไขมันใช้เองในราคาดูกและประหยัดและการทำงานน้ำหมักชีวภาพเพื่อใช้ในการบำบัดน้ำเสียและร่วมกันเทน้ำหมักชีวภาพลงคลอง

กิจกรรมที่ 2 ประชุมชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ สำนักงานเขตบางเขน กองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ รวมทั้งผู้สื่อข่าว CNN ลงเรือเพื่อรณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วม โดยกระจายเสียงทางเรือ ให้ช่วยกันเก็บขยะไม่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงสู่คูคลอง และช่วยกันปลูกผักบุ้งให้เป็นแนวตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลอง

ภาพ 10 ผู้นำเครือข่ายฯ ผู้สื่อข่าว CNN สำนักงานเขตบางเขน รวบ 11 รวมทั้งผู้วิจัย ลงเรือเอนกประสงค์เพื่อรณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วม โดยกระจายเสียงทางเรือ

ภาพ 11 พ.ท. สมชาย จิตประยูร ผู้นำชุมชนไม้ 1 กำลังอธิบายให้ผู้นำเครือข่ายฯ รวมทั้งผู้วิจัยและผู้สื่อข่าว CNN เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ต่อจากนั้น ได้ลงเรือและได้ทำการกระจายเสียงทางเรือ รณรงค์ให้ปลูกผักนึ่งเป็นแนวตลอดทั้งสองข้าง ฝั่งคลอง ปลูกจิตสำนึกร่วมในการจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ คลองบางบัว

ภาพ 12 องค์กรปลุกจิตสำนึกร่วม ช่วยกันปลูกผักบุ้งเป็นแนวตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลอง

วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นวันน้ำโลก (world water day) คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเอเชียและแปซิฟิก (ESCAP) ประจำสหประชาชาติร่วมกันจัดงานวันน้ำโลก ประจำปี 2011 ภายใต้หัวข้อ “น้ำเพื่อชุมชนเมือง” การรับมือกับปัญหาใหญ่ในชุมชนเมือง ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ (UNCC) และลงพื้นที่ ณ ชุมชนบางบัว เพื่อศึกษากระบวนการจัดการสุขอนามัย แหล่งน้ำของชุมชน ซึ่งเกิดจากการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชน เป็นแรงบันดาลใจในการยกระดับชุมชนแออัด (upgrading slum)

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมเพื่อเอเชียและแปซิฟิก (ESCAP) ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในสหประชาชาติ เจ้าหน้าที่ระดับสูง จากหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย เอกอัครราชทูต 8 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น ใต้หวัน รัสเซีย ฟิลิปปินส์ ดิมอร์ เกาหลี และตัวแทนจากประเทศต่าง ๆ ตลอดจนสื่อมวลชนหลายแขนง รวมทั้งผู้นำเครือข่ายฯ และผู้วิจัย จำนวน 50 นาย ได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. คณะที่มาเยี่ยมชม ต่างก็ได้รับการต้อนรับที่อบอุ่นจากเจ้าหน้าที่รัฐบาล ดำรวจทหาร และชุมชน โดยคณะที่มาเยี่ยมชม ได้รับการทักทาย ด้วยพวงมาลัยดอกไม้สด มีกลองยาว วงดนตรีและรำไทย จากเยาวชนในชุมชนให้ชม

ภาพ 13 คณะที่มาเยี่ยมชมได้การต้อนรับที่อบอุ่นทักทายด้วยพวงมาลัยดอกไม้สดและ
ขนมกลองยาว

จากการเข้ามามีส่วนร่วมของ UN ที่เข้าร่วมประชุมนั้นเจ้าหน้าที่จากทาง UN ได้ชื่นชมการทำงานของชุมชนบางบัวเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นชุมชนที่สามารถทำงานกันได้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและประชาชนที่สามารถผลักดันโครงการ การจัดการน้ำเสียในคลองได้สำเร็จ รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการให้สามารถสำเร็จได้ และสามารถประสานประโยชน์กันได้อย่างลงตัว และดำเนินโครงการได้จนสำเร็จ จนเป็นชุมชนนำร่องหรือชุมชนตัวอย่างให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ได้ต่อไป

ภาพ 14 ผู้อำนวยการเขตบางเขนกล่าวปราศรัยต้อนรับคณะผู้แทนจาก ESCAP และผู้แทนหน่วยงานจากภาครัฐ สื่อมวลชน ทหาร ตำรวจชุมชน และผู้นำเครือข่ายฯ พร้อมทั้งวิธีการดำเนินงานการจัดการน้ำเสียของชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ

ภาพ 15 บรรยากาศในที่ประชุม

บรรยากาศในที่ประชุม ซึ่งเป็นเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ประสบการณ์จาก ECAP และ ผู้แทนหน่วยงานจากภาครัฐ สื่อมวลชน ทหาร ตำรวจ ชุมชนและเครือข่ายฯ พร้อมทั้งมหาวิทยาลัยและภาคีในพื้นที่ แลกเปลี่ยนรูปธรรมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ภาพ 16 หลังการประชุมเสร็จสิ้น

หลังจากการประชุมเสร็จสิ้น จึงไปร่วมกันทำกิจกรรม ในการเทน้ำหมักชีวภาพ ที่คลองบางบัว และต่อจากนั้นจึงได้ลงเรือเอนกประสงค์ เพื่อเทและฉีดน้ำหมักชีวภาพ ที่บริเวณสะพานบางบัว

ได้ทำกิจกรรมร่วมกันโดยเทน้ำหมักชีวภาพสู่คลองบางบัว จากนั้นก็ลงเรือเพื่อไปโยน EM Ball จำนวน 250 ลูก ที่สะพานบางบัว โดยมีรถบรรทุก บรรจุน้ำหมักชีวภาพจำนวน 12,000 ลิตร จอดรออยู่ พร้อมทั้งพลทหารจาก กองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ จำนวน 30 นาย เตรียมพร้อมที่จะปฏิบัติการ ฉีดน้ำหมักชีวภาพลงสู่คลองบางบัวทันที เมื่อคณะผู้นำองค์กรและตัวแทนจากประเทศต่าง ๆ ตลอดจนสื่อมวลชน ชาวชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ เดินทางมาถึงซึ่งต่างช่วยกันเทน้ำหมักชีวภาพและโยน EM Ball ลงสู่คลองบางบัว (การทำอีเอ็มบอล, 2540)

ภาพ 17 ปฏิบัติการฉีดน้ำหมักชีวภาพ

9. การจัดการความรู้สู่ชุมชน ก่อตั้งให้ชุมชนบางบัว เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ การสร้างที่อยู่อาศัยที่มั่นคงด้วยความร่วมมือของคนในชุมชนในทุกกระบวนการขั้นตอน และความสำเร็จ คือ การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงเริ่มปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมจึงทำให้ชุมชนบางบัว เป็นศูนย์เรียนรู้การแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยของชุมชนแออัดในเมือง มีคณะเยี่ยมชมงานทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ต่างก็ให้ความสนใจที่จะมาร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เป็นประจำ เฉลี่ยสัปดาห์ละ 2-3 คณะ

ประเทศที่เคยมาศึกษาแลกเปลี่ยนความรู้ เช่น เนปาล ญี่ปุ่น เวียดนาม สหรัฐอเมริกา เป็นต้น โดยชุมชนจะมีคณะวิทยากร บรรยายประสบการณ์ การดำเนินการสร้าง

ที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ซึ่งจะบรรยายทั้งในและนอกชุมชน รวมทั้งงานที่หน่วยงานจัดและเชิญไปบรรยาย

และจากประเด็นหัวข้อของการจัดการความรู้สู่ชุมชนนั้น ชุมชนบางบัวได้มีการศึกษาที่จะจัดการชุมชน ให้เป็นชุมชนที่มีประสิทธิภาพและเป็นชุมชน ที่สามารถนำองค์ความรู้ในด้านการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ โดยชุมชนบางบัวและเครือข่าย ได้มีการไปเยี่ยมชมดูงานที่โครงการในพระราชดำริ อาทิ ไปทัศนศึกษาที่แหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี และที่วังจิตรลดา ศึกษาการบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติและเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวโครงการในพระราชดำรินำความรู้ที่ได้มาใช้ในการจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

ภาพ 18 คณะวิทยากรของชุมชนกำลังบรรยายให้แก่คณะศึกษาที่มาดูงาน

ภาคีความร่วมมือการมีส่วนร่วม

การบำบัดน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการพัฒนาและเป็นยุทธวิธีที่สำคัญอีกเช่นกันในการที่จะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งน่าอยู่และปลอดภัย มีพัฒนาการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ทั้งในด้านสังคม การศึกษา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดี และหากทุกชุมชนมุ่งมั่นที่จะดำเนินการแก้ไขบำบัดน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวก็จะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นการจะพัฒนาชุมชนบางบัวให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่ที่สุด ชุมชนจะต้องเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ จะต้องอาศัยความ-

รับผิดชอบการเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ตลอดจนอาศัยความร่วมมือ และข้อมูลทางวิชาการ จากหน่วยหน่วยงานในภาครัฐหรือเอกชน เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีคิด ปรับพฤติกรรมการผลิต และการบริโภค โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รักษาสิ่งแวดล้อมเน้นการพึ่งตนเอง ให้เป็นสังคมที่เอื้ออาทรพึ่งพาอาศัยกันได้และไม่ทอดทิ้งกัน ดังนั้น การจัดการน้ำเสีย และพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งนี้เพราะ ประชาชนทุกภาคส่วนล้วนเป็นต้นเหตุที่ทำให้ น้ำในคลองเน่าเสีย โดยเฉพาะชุมชนที่พักอาศัยอยู่ริมคลอง อีกทั้งจำนวนผู้ที่ดูแลเกี่ยวกับเรื่องนี้มีจำนวนน้อยไม่สามารถแก้ปัญหา นี้ได้เพียงพอ ฉะนั้นผู้ที่จะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย ในคลองกรุงเทพมหานคร ก็คือ ประชาชนทุกภาคส่วนที่จะต้องดำเนินการ จึงจะทำให้การพัฒนา น้ำในคลองให้ กลับคืนสู่สภาพเดิมเป็นน้ำที่ปราศจากมลพิษอย่างในอดีตได้ โดยมีภาครัฐเป็นผู้ให้การ สนับสนุน ในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ทั้งนี้ภาคเอกชน องค์กรพัฒนา เอกชน และองค์กรประชาชนจำเป็นที่จะต้องเข้ามาเสริมบทบาทของภาครัฐ ด้วยสาเหตุนี้ ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ จึงได้รวมตัวกันไปเจรจาขอรับการสนับสนุนความร่วมมือ จากภาครัฐ โดยการจัดผู้นำเครือข่าย และมีภาครัฐที่ให้การสนับสนุนชุมชนบางบัว ในการจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว มีดังนี้

1. สำนักงานเขตบางเขน

สำนักงานเขตพื้นที่บางเขน (2550) นั้นประกอบไปด้วยฝ่ายต่าง ๆ หลายฝ่าย เช่น ฝ่ายพัฒนาชุมชน ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายโยธา ฝ่ายสิ่งแวดล้อม ฝ่ายเทศกิจ และฝ่ายรายได้ โดย นายมนูญ ศรีวิเศษ นักพัฒนาชุมชน 5 ฝ่ายพัฒนาชุมชน ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการให้ การสนับสนุนชุมชนบางบัวในการบำบัดน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวว่า เริ่มตั้งแต่การติดต่อหน่วยงานในภาครัฐ ได้เข้าไปให้ความรู้และทำความเข้าใจจน ชาวบ้านเข้าใจในหลักการต่าง ๆ และให้ความร่วมมือตลอดจนแสดงความคิดเห็น ประชาพิจารณ์ในการสร้างที่อยู่อาศัยให้มั่นคง ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ประสานงานกับ พอช. ในโครงการบ้านมั่นคง คอยเป็นที่เล็งประสานงานให้ในเรื่อง เกี่ยวกับเอกสาร จนกระทั่งการรื้อย้ายที่อยู่อาศัยเก่าเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ที่มั่นคง สำนักงานเขตบางเขนก็ได้ให้การสนับสนุนรถขนส่งปฏิภูมของ กทม. มาช่วยในการขน เศษไม้และสิ่งปฏิภูมจากการรื้อย้ายที่อยู่อาศัย และให้การสนับสนุนเงินสำหรับเป็นที่พัก ชั่วคราว รวมทั้งรถสุขาเคลื่อนที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการขับถ่ายของชาวชุมชน

นอกจากนี้ทางฝ่ายพัฒนาชุมชนได้ตอบสนองความต้องการในสิ่งที่ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ร้องขอมาเท่าที่สามารถจะทำได้และทุก ๆ เดือน ทางสำนักงานเขตบางเขนได้จ่ายเงิน เดือนละ 5,000 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการรณรงค์การจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว รณรงค์ในเรื่องยาเสพติด ค่าใช้จ่ายในการเก็บสิ่งปฏิกูลขยะทางเรือในคลอง เดือนละ 2,000 บาท ซึ่งในส่วนนี้ชุมชนบางบัวต้องสรรหาเจ้าหน้าที่เก็บสิ่งปฏิกูลกันเอง เนื่องจากสำนักงานเขตบางเขน มีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ และทางฝ่ายแผนกรักษาความสะอาด ก็ได้มีการเตรียมหัวเขื่อนน้ำหมักชีวภาพ ขนาด 2 ลิตร เดือนละ 1 ขวด ให้ชุมชนบางบัว และเครือข่ายฯ ทุก ๆ เดือน เพื่อนำไปผสม ทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ ในการเทลงสู่คลองต่อไป

2. กรมธนารักษ์ได้สนองตอบนโยบายของรัฐบาล โดยการนำนโยบายไปปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย โดยได้ร่วมมือกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ดำเนินการโครงการบ้านมั่นคงในที่ราชพัสดุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางขององค์การสหประชาชาติที่ต้องการให้ทุกประเทศ ช่วยรับผิดชอบร่วมกัน ในการจัดการให้มนุษย์ทุกคนมีที่อยู่อาศัย โครงการบ้านมั่นคงได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของราษฎรในชุมชนแออัด ตามนโยบายของรัฐบาล ที่ได้ให้ความสำคัญและเร่งรัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ดังนั้นกรมธนารักษ์ในฐานะหน่วยงานภาครัฐ ต่างก็ได้ตระหนักถึงปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในที่ราชพัสดุ ที่ขาดการวางแผนการจัดระเบียบ รวมทั้งขาดสุขลักษณะและสภาพแวดล้อมที่ดี จึงได้ร่วมมือกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด ซึ่งเป็นที่ราชพัสดุ ปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการจัดวางผังสร้างที่อยู่อาศัยให้มั่นคงแข็งแรงมีระบบสาธารณูปโภคและจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้พักอาศัยอยู่ในชุมชนดังกล่าว ได้มีสังคมคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นและยังเป็นการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ราชพัสดุทั้งในเขตกรุงเทพฯ และในต่างจังหวัด ซึ่งโครงการดังกล่าว สอดคล้องกับนโยบายของ องค์การสหประชาชาติ (The United Nations--UN) ที่ ต้องการให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกให้ความสนใจกับที่อยู่อาศัยและสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ในการมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม เพื่อสร้างความตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน ในการจัดการให้มนุษย์ทุกคนมีที่อยู่อาศัย เพื่อให้ประชาชนอยู่อาศัยในโครงการบ้านมั่นคง

ในที่ราชพัสดุให้ถูกต้องตามกฎหมาย กรมธนารักษ์จึงได้จัดทำสัญญาเช่าโดยมีการผ่อนปรนกฎระเบียบต่าง ๆ เช่น ให้สิทธิการเช่าระยะยาว คิดค่าเช่าในอัตราพิเศษ และยกเว้นค่าธรรมเนียมการจัดกรมธนารักษ์ ให้ชุมชนบางบัวได้สิทธิการเช่าระยะยาว เป็นระยะเวลา 30 ปี และคิดค่าเช่าในอัตราพิเศษ เดือนละ 50 บาท

3. กองพันทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ ร.อ. ชลอ แก้วสถิติ เป็นหัวหน้าชุดฝ่ายกิจการพลเรือนกองทัพบก กรมทหารราบที่ 11 ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ “โครงการผู้วิฤตด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ที่กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ ร.อ. ชลอ แก้วสถิติ ได้ให้ทัศนะว่า สาเหตุที่มีการริเริ่มโครงการซึ่งโครงการนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่ปี 2520 เพราะว่าพลทหารเกณฑ์ที่อยู่ในหน่วย ได้ขออนุญาตหยุดงาน เนื่องจากต้องไปซ่อมแซมที่อยู่อาศัย จนถึงวาระกำหนดกลับก็ไม่ยอมกลับทางหน่วยไปตามที่พบกับสภาพที่น่าสลดใจ เพราะเห็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านมีรากฐานที่ไม่มั่นคงอยู่ในคลองในสภาพที่เสื่อมโทรมเต็มไปด้วยสิ่งปฏิกูลน้ำเน่าเสีย ซึ่งส่งกลิ่นเหม็นคุ้งและปัญหาสาเหตุดังนั้นจึงได้ทำการริเริ่มโครงการนี้โดยการจัดตั้งกองกำลังให้ประสานงานกับ กองพันทหารช่างที่ 1 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ สำนักงานเขตบางเขนและสำนักงานเขตหลักสี่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนั้นก็ให้การสนับสนุนชุมชนบางบัวและเครือข่ายๆ ในการจัดการน้ำเสีย ด้วยวิธีดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ได้มีการจัดเวทีชาวบ้านให้ชุมชนให้มาประชุมร่วมกันในการสร้างเครือข่ายและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กีฬาต้านยาเสพติดของเยาวชนชุมชนบางบัวและเครือข่ายๆ

3.2 ได้ให้ที่พักอาศัยชั่วคราวแก่ชาวชุมชนบางบัวและเครือข่ายๆ ในขณะที่ทำการรื้อย้ายที่พักอาศัยขึ้นจากลำคลอง

3.3 มีการจัดฝึกอบรม ให้แก่ชาวเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในการทำ EM Ball รวมทั้งการทำน้ำหมักชีวภาพ ทั้งแบบชนิดที่มีกลิ่นและไม่มีกลิ่น EM Ball แต่ละลูกมีขนาดเท่ากับลูกเทนนิส เพื่อโยนลงสู่คลองใช้ในการบำบัดน้ำเสีย สาเหตุเพราะ EM Ball มีการสลายตัวในน้ำได้ช้าที่สุด จะค่อย ๆ สลายตัวในน้ำได้ช้าอยู่ในน้ำได้นานประมาณ 1 อาทิตย์ และเหมาะกับการใช้ในคลองที่มีน้ำหมุนเวียนได้ดี EM Ball จะเพิ่มออกซิเจนในน้ำ สามารถย่อยสลายสิ่งปฏิกูลในบ่อเกรอะได้ดี กองพันทหาร-

ราบ ที่ 2 กรมทหารราบ ที่ 11 รักษาพระองค์ได้ผลิตให้ชุมชนบางบัวและตามที่เครือข่ายฯ
ร้องขอ (กรมทหารราบที่ 11 ฝึกอบรมการทำ EM Ball ให้ชาวชุมชนบางบัวและเครือข่าย)

ภาพ 19 ฝึกอบรมการทำ EM Ball

ภาพ 20 กรมทหารราบ ที่ 11 รักษาพระองค์ สนับสนุนยานพาหนะพร้อมพลขับพา
ผู้นำชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ และผู้วิจัย ไปทัศนศึกษาที่วังจิตรลดา

ภาพ 21 ผู้นำชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ และผู้วิจัย ฟังการบรรยายการบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติและเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวโครงการในพระราชดำริ จากเจ้าหน้าที่ในสำนักพระราชวัง

3.4 สนับสนุนยานพาหนะให้ทั้งไปและกลับ พร้อมพลขับ พาผู้นำชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ไปที่วังจิตรลดาดูการบำบัดน้ำเสีย ด้วยวิธีธรรมชาติและเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวโครงการในพระราชดำริ

3.5 สนับสนุนให้เรือตัดดิน ใช้ขุดลอกคลองและโกยสิ่งปฏิกูลที่จมลงอยู่ในคลอง และรถน้ำที่บรรจุน้ำหมักชีวภาพ 12,000 ลิตร เพื่อฉีดลงคลองบางบัวให้แก่ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ตามที่ร้องขอ

ภาพ 22 เรือขุดดิน ของกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ กำลังขุดลอกขยะที่ฝังจมอยู่ในคลองบางบัว

4. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

โครงการบ้านมั่นคงมีการดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบันโดยเครือข่ายฯ ชุมชนใน 237 เมืองทั่วประเทศไทยเป็นรูปแบบที่ให้ชุมชนจับมือกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมจัดการทุกหน่วยงานมีการลงสำรวจข้อมูลพร้อม ๆ กันและให้ชุมชนมาร่วมกันทำแผน ร่วมกันออมทรัพย์ ร่วมกันหาวิธีแก้ไข โดยการชวนหน่วยงานทั่วประเทศ นักวิชาการ ขบวนการองค์กรชุมชน ฯลฯ มาร่วมกันทำงาน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงสภาพพื้นที่ชุมชนไหนที่พร้อมแก้ไขได้ก่อนและหลัง และการจัดการจะได้ง่าย ส่วนชุมชนที่เกิดปัญหาโดนไล่ที่โดนไฟไหม้ ทุก ๆ อย่างต้องมาประสานความร่วมมือ ร่วมกันคิด เกิดภาพการทำงานทั้งเมือง จากนั้นก็เสนอโครงการผ่าน พอช. เพื่ออนุมัติงบประมาณ ดำเนินงานตามโครงการบ้านมั่นคงนอกจากนั้น พอช. ยังได้สร้างถนนเลียบริมคลอง และทางเดินภายในชุมชนบางบางบัวและสร้างที่ทำการศูนย์ชุมชนบางบัวให้

5. สำนักการระบายน้ำจัดให้มีการสนับสนุนในการสร้างเขื่อนริมคลองเพื่อป้องกัน แนวกัดเซาะของริมฝั่ง ทั้งนี้ขึ้นขึ้นอยู่กับความสมัครใจร่วมแรงรวมใจ ภายในชุมชน หากชุมชนใดสามารถย้ายที่อยู่อาศัยขึ้นจากคลองได้สำเร็จก็จะจัดให้มีการสร้างเขื่อนเกิดขึ้น อาทิ ชุมชนบางบัว และชุมชนสมัครใจร่วมใจ

6. มหาวิทยาลัยศรีปทุม โดยทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้มอบหมายให้ ดร. ญัฐฉา อัสวโกวิทวงศ์ ผู้อำนวยการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ศูนย์วิจัยบูรณาการ-ภาพพื้นที่และสังคม (center for integrated socio-spatial research) เป็นผู้ออกแบบที่อยู่อาศัยโดยเน้นโครงสร้างที่แข็งแรง และประหยัดค่าใช้จ่ายวัสดุในการสร้างที่อยู่อาศัย และพื้นที่ใช้สอย ได้ออกแบบที่อยู่อาศัยทั้งหมด 7 แบบ ด้วยกัน หากชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ พอใจในแบบใดก็สามารถเลือกได้ตามความเหมาะสม

เทคนิควิธี

ชุมชนบางบัวได้ใช้เทคนิควิธีในการบำบัดน้ำเสียคลองบางบัว โดยการใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1. จัดตั้งกองผ้าป่าขยะ

เมื่อสร้างเครือข่ายฯ แล้ว กิจกรรมแรกที่ชาวชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ร่วมกันทำ คือ การบำบัดขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่ลอยและจมอยู่ขึ้นมาจากคลอง เพื่อนำไปทำบุญโดยการทอดกองผ้าป่าขยะมูลฝอย ซึ่งเท่ากับเป็นการสอนให้ชาวชุมชนรู้จักการจัดการกับขยะมูลฝอยโดยการคัดเลือกรวบรวมขึ้นเป็นการสอนโดยปลูกจิตสำนึกว่าการทิ้งขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลลงสู่คลอง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แม่น้ำเน่าเสียซึ่งทำให้ชาวชุมชนต้องประสบกับปัญหาวิกฤติน้ำเน่าเสียในทุกวันนี้ ดังนั้น ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ รวมทั้ง “เครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลอง” (ซึ่งประกอบไปด้วย คลองเปรมประชากร คลองบางเขน คลองทุ่ง คลองลำนูน คลองหัวลำโพง คลองโอง่าง คลองลาดพร้าว คลองสวน คลองบางบัว) รวมทั้งชาวชุมชนที่พักอาศัยอยู่ทั้งสองข้างฝั่งคลองได้รวมตัวกันจัดการทอดผ้าป่าขยะมูลฝอยขึ้น ก่อนที่จะเริ่มทำการทอดผ้าป่าขยะมูลฝอยก็มีการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วมโดยวิธีกระจายเสียงทางเรือ ให้ชาวชุมชนทั้งหลายที่อยู่ริมคลองช่วยกันรักษาคลองให้สะอาด โดยการนำขยะมูลฝอยที่เก็บได้จากคลองทั้งหมด หรือขยะมูลฝอยทั้งหลายที่มีอยู่ตามที่อยู่อาศัย โดยการนำขยะมูลฝอยที่ได้มาทั้งหมดไปดำเนินการตามโครงการที่จัดทำขึ้น ซึ่งนอกจากจะทำบุญแล้วยังได้ช่วยกันบำบัดน้ำเสียที่มีสาเหตุมาจากขยะมูลฝอยอีกวิธีหนึ่งด้วย โดยมี ร.ต. ประภาส แสงประดับ ประธานชุมชนบางบัวได้มีการรณรงค์ โดยทำการกระจายเสียงทางเรือ ให้ชาวชุมชนเก็บขยะมูลฝอยไปดำเนินการตามโครงการดังกล่าวที่ได้จัดทำขึ้น

ภาพ 23 ทำการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกร่วม โดยการทอดกองผ้าป่าขยะมูลฝอย

การทอดกองผ้าป่าขยะมูลฝอยได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2548 โดยเริ่มตั้งแต่ชุมชนบางบัว จนถึงชุมชนร่วมใจพัฒนาได้ ขบวนเรือพระภิกษุ รับบิณฑบาตขยะมูลฝอยทางเรือหน้า หน้า ตามด้วยขบวนเรือกองผ้าป่าขยะมูลฝอยตามหลัง

ภาพ 24 ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ทำการทอดผ้าป่าขยะ โดยมีขบวนเรือ พระภิกษุรับ
บิณฑบาตขยะทางเรื่อนำหน้า

ภาพ 25 ขบวนเรือกองฟ้าป่าขะ

ภาพ 26 ขบวนเรือที่คอยรับขยะจากประชาชนที่พักอาศัยอยู่ทั้งสองข้างฝั่งคลอง

ภาพ 27 ขยะมูลฝอยที่ได้ทั้งหมด นำไปทอดผ้าป่าที่วัดบางบัวและวัดเทวสุนทร

พระภิกษุรับบิณฑบาตขยะมูลฝอยทางเรือ และตลอดสองข้างฝั่งคลอง ชาวชุมชนต่างก็นำขยะมูลฝอยมาใส่บาตรกันจำนวนมาก ขยะที่ได้ทั้งหมดนำไปกองรวมกันและตั้งกองทอดผ้าป่าขยะที่วัดเทวสุนทร เขตหลักสี่ ชาวชุมชนบางบัว และเครือข่ายฯ ต่างช่วยกันคัดแยกขยะมูลฝอย และนำไปขายได้เงิน 200,000 บาท นำไปถวายที่วัดบางบัวทางวัดคืนเงินกลับมาให้เพื่อให้拿去ใช้ในการบำบัดน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เงินที่ได้จากการทอดผ้าป่าขยะ ชุมชนบางบัวและคณะกรรมการเครือข่ายฯ ได้ลงมติกัน ให้สร้างเรือเอนกประสงค์

2. สร้างเรือเอนกประสงค์

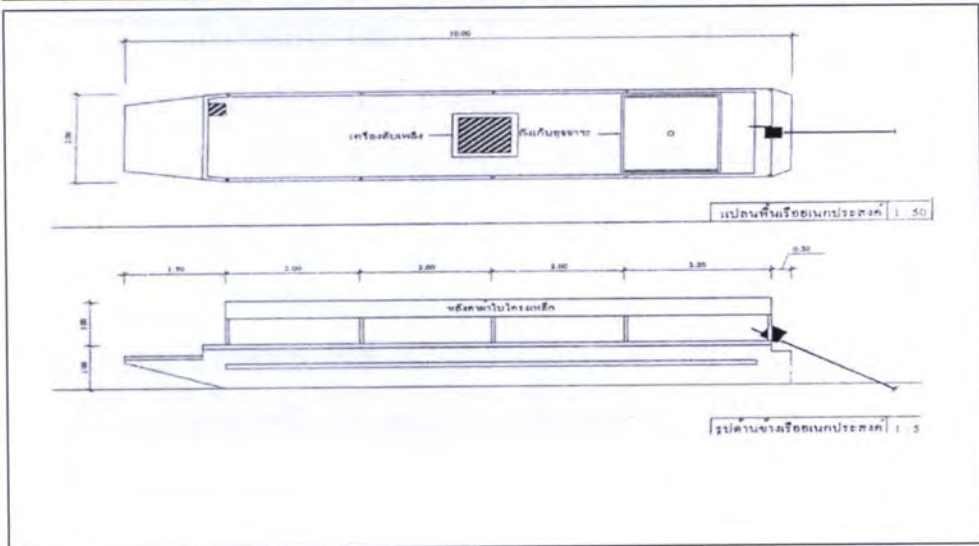
วัตถุประสงค์ในการสร้างเรือ เพื่อจัดการเก็บขยะมูลฝอยทางน้ำจัดการเก็บสิ่งปฏิกูลจากห้องน้ำและส่งถ่ายให้กับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ อีกทั้งเรือนี้สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายประการ เช่น การเก็บขยะ การดับเพลิง การนำเที่ยว และประโยชน์ที่ได้จากการใช้เรือเอนกประสงค์ มีดังนี้

ประการแรก คือ รถเก็บขยะของกรุงเทพมหานคร จัดการเก็บขยะเป็นสัปดาห์ สัปดาห์ละครั้ง หรือสองครั้ง ไม่เพียงพอต่อการจัดเก็บขยะเพราะเป็นชุมชนแออัด ขยะจึงมีจำนวนมาก เนื่องจากชาวชุมชนปลูกบ้านรูก้ำเข้าไปในคลองและสองข้างฝั่งคลองเต็มไปด้วยหมักในบางพื้นที่ รถเก็บขยะของกรุงเทพมหานครไม่สามารถเข้าไปได้ จึงใช้เก็บขยะในคลองตามวันเวลาที่เครือข่ายฯ กำหนด

ประการที่สอง คือ ใช้คูตสิ่งปฏิกูลจากถังพักสิ่งปฏิกูลชุมชนริมคลองทั้ง 11 ชุมชน เนื่องจากรถคูตสิ่งปฏิกูลดังกล่าว ของกรุงเทพมหานครไม่สามารถเข้าไปในพื้นที่ได้

ประการที่สาม คือ ใช้ดับเพลิงหากเกิดอัคคีภัยตามขีดความสามารถ

ประการที่สี่ คือ ใช้ขนย้ายผู้คน วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องใช้ตามความจำเป็น

ภาพ 28 เรือเอนกประสงค์และ โครงสร้าง

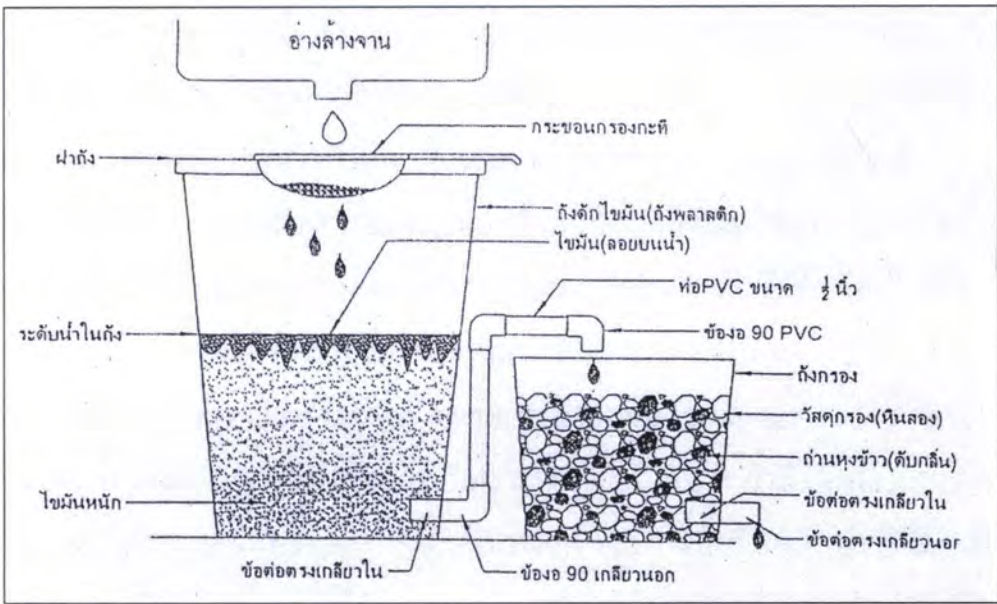
เมื่อได้เรือเอนกประสงค์มาแล้วก็ลงมติดำเนินการออกกฏระเบียบการใช้เรือร่วมกัน ระเบียบปฏิบัติการใช้เรือเอนกประสงค์

1. ระยะเวลาในการจัดการของชุมชนครั้งละ 2 ปี
2. ภารกิจหลักการพัฒนาคลอง คือ ดูแลสิ่งปฏิกูล ภารกิจรอง คือ การดับเพลิง การพัฒนาคลองทำความสะอาด ภารกิจเสริม คือ การบริการชุมชนที่สนใจ
3. จัดตั้งคณะกรรมการบริหาร อาสาสมัคร และ รปภ. ของชุมชนที่รับผิดชอบ
4. จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ ควบคุมเสนอแนะการดำเนินการบริหารจัดการ

5. มอบหมายภารกิจและหน้าที่ของอาสาสมัครอย่างชัดเจน
 6. บันทึกการปฏิบัติงานของอาสาสมัครอย่างชัดเจน
 7. สถานที่ประชุมประจำเดือน คือ โรงเรียนเจริญผล และชุมชนร้อยกรอง
 8. หากกรรมการบริหารและอาสาสมัครของชุมชน ดำเนินการไปในทาง
การทุจริต ให้นำปัญหาเข้าที่ประชุมคณะกรรมการร่วมบริหารชุมชนทั้ง 9 ชุมชนพิจารณา
 9. การเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการก่อนครบกำหนดวาระเป็นมติของที่
ประชุมคณะกรรมการ 9 คนเป็นเด็ดขาด
 10. คณะกรรมการร่วม 9 ท่าน โดยทุกท่านมีอำนาจหน้าที่เท่าเทียมกันหมด
 11. โครงสร้างของคณะกรรมการบริหารชุมชน ประกอบด้วย

11.1 ประธานกรรมการ	1 คน
11.2 รองประธานกรรมการ	2 คน
11.3 ฝ่ายปฏิบัติการ, ฝ่ายการเงินอย่างละ	1 คน
11.4 เลขานุการ	1 คน
11.5 เภรัญญิก	1 คน
11.6 ประชาสัมพันธ์	1 คน
11.7 อาสาสมัคร และกรรมการชุมชน	
 12. กองทุนบริหารจัดการเบื้องต้น

12.1 จากชุมชน 9 ชุมชน ๆ ละ 1,000 บาท	= 9,000 บาท
12.2 จากชุมชน 9 ชุมชน ๆ ละ 200 บาท/เดือน	= 1,800 บาท
 13. อยู่จุดเรือให้ชุมชนที่บริหารจัดการดำเนินการเอง
 14. จัด รปภ. เฝ้าเรือตลอดเวลาโดยสนับสนุนค่าตอบแทนตามความเหมาะสม
3. ถังดักไขมัน
- การใช้ถังดักไขมันจะเป็นการบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือนผู้นำชุมชนร้อยกรอง
คือ จ.ส.อ. แสง พงษ์สุข ได้เป็นผู้คิดค้นถังดักไขมันประจำบ้านแบบประหยัดขึ้นมาใน
ราคาชุดละ 300 บาท

ภาพ 29 ส่วนประกอบภายในถังดักไขมัน

ภาพ 30 ถังดักไขมันราคาประหยัดชุดละ 300 บาท

โดยทางผู้นำชุมชนบางบัว ได้ทำการสำรวจพบว่า คนที่อยู่ริมคลองบางบัว มีทั้งหมดจำนวน 2,881 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมดรวม 20,000 คน ซึ่งแต่ละครัวเรือนพบว่า ไขมันที่ปล่อยจากบ้านในแต่ละหลังคาเรือนต่อวัน วันละเกือบ 1 กิโลกรัม และถ้า 2,881 หลังคาเรือนจะเป็นจำนวนเท่าไรต่อวันและเหตุดังกล่าวนี้นี้ คือ สาเหตุใหญ่ที่ทำให้แม่น้ำเน่าเสีย จึงจำเป็นต้องรวบรวมเครือข่ายฯ ที่จะรณรงค์การใช้ถังดักไขมันเป็น

ตัวเชื่อมโยง เพื่อที่จะได้สร้างจิตสำนึกจากการใช้ถังดักไขมันและได้เพิ่มกฎระเบียบ
อีกข้อหนึ่ง คือ เครือข่ายฯ ทุกครัวเรือนจะต้องมีถังดักไขมันประจำบ้าน และได้มีการนำ
น้ำทิ้งที่ได้จากถังดักไขมันนี้ไปให้กลุ่มงานวิเคราะห์ดินและน้ำกองเกษตรเคมี
กรมวิชาการเกษตร ทำการวิเคราะห์และพบว่า ถ้าพืชที่ปลูกมีความไวต่อเกลือ จะใช้น้ำนี้
ได้ดีเมื่อดินที่จะใช้ปลูกมีความสามารถในการดูดซึมน้ำ (ระบายน้ำ) ได้ดีหรือปานกลาง
ดังนั้น ควรปรับปรุงดินให้ร่วนซุย มีการดูดซึมน้ำที่ดีควบคู่กันไปด้วย

วิจารณ์ผลการวิเคราะห์และคำแนะนำประกอบตัวอย่างน้ำที่ 56/42 หากการ-
เก็บตัวอย่างน้ำของท่านถูกวิธี จากผลการวิเคราะห์ทางเคมี พบว่า น้ำที่ได้มาจากการกรอง
ไขมันแหล่งนี้ มีสภาพเป็นกรดอย่างอ่อนปริมาณเกลือละลายมีอยู่ปานกลางไม่มีธาตุใด
อยู่ในระดับที่เป็นอันตรายต่อพืชจึงสามารถใช้ในการชลประทาน เพื่อการเพาะปลูกพืชได้
ทุกชนิด

[illegible]

ภาพ 31 ผลการวิเคราะห์น้ำที่ได้จากถังดักไขมัน

4. ปลุกผักบุ้งเป็นแนวในคลอง

การปลุกผักบุ้งในคลองเป็นอีกวิธีหนึ่ง ที่ชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ใช้ในการบำบัดน้ำเสีย อีกทั้งการปลุกผักบุ้งยังเป็นการปรับสภาพน้ำอีกด้วย ผักบุ้งไทย เป็นพืชที่มีความเหมาะสมสำหรับการช่วยให้น้ำคลองสะอาด ซึ่งสามารถปลูกได้ดีในน้ำขุ่นหรือน้ำที่มีสารอาหารต่าง ๆ ผักบุ้งจะเจริญเติบโตได้ดี เพราะรากของผักบุ้งจะดูดซับตะกอนเพื่อนำสารอาหารมาใช้ในการเจริญเติบโตและลดสารพิษ ลดโลหะหนัก ลดสารอินทรีย์ ทำให้ไม่มีสารตกค้างในสิ่งแวดล้อม การปลุกผักบุ้งเป็นสิ่งที่ใช้ต้นทุนการปลูกต่ำแต่ให้ผลประโยชน์มากในการทำให้น้ำสะอาดขึ้นทำให้น้ำในบริเวณนั้นใสขึ้น นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนออกซิเจนลงไปใต้น้ำ ซึ่งทำให้มีปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำเพิ่มขึ้นและที่รากของผักบุ้งยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำตัวเล็ก ๆ อีก เช่น ปลา ปู กุ้ง และหอย

เนื่องจากกระบวนการกำจัดของเสียอยู่ที่รากเท่านั้น ส่วนยอดและลำต้นไม่พบว่ามีของเสียที่พบในน้ำ นั่นก็คือ ผักบุ้งใช้ของเสียในน้ำมาเป็นปุ๋ยแต่น้ำจะไม่สะอาดและจะเปลี่ยนของเสียในน้ำเสีย ให้เป็นสารที่ไม่มีสารตกค้างที่ราก ผักบุ้งจะเจริญเติบโตได้ดีมียอดและลำต้นอวบ มีความปลอดภัยต่อการบริโภค นอกจากนั้นก็ยังสามารถนำยอดผักบุ้งไปจำหน่ายได้เป็นการเพิ่มพูนรายได้อีกทางหนึ่งด้วย

ภาพ 32 การปลุกผักบุ้งให้เป็นแนวในคลอง

5. เทน้าหมักชีวภาพ

จากสภาพน้ำเน่าเสีย และส่งกลิ่นเหม็นไปทั่วครัวเรือน ทำให้ทุกเครือข่ายๆ ต้องมีการพัฒนาระบบรณรงค์ให้ทุกครัวเรือนต้องปฏิบัติ เพื่อเทน้าหมักชีวภาพลงสู่คลอง อย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง ประโยชน์ของการบำบัดน้ำเสียด้วยจุลินทรีย์ คือ น้ำจะไม่มีสีดำ และไม่มีกลิ่นเหม็นทำให้น้ำที่ได้รับการบำบัดแล้วมีคุณภาพที่ดีขึ้นเครือข่ายๆ มีวิธีการปฏิบัติ คือ จะเทน้าหมักชีวภาพพร้อม ๆ กัน ตั้งแต่ชุมชนพัฒนาเหนือลงมาถึงชุมชน-สามัคคีร่วมใจโดยทุกเครือข่ายๆ ต้องเทอย่างน้อยครั้งละ 1,000 ลิตรในกรณีที่มีสีดำและ มีกลิ่นเหม็นมากถ้าน้ำเริ่มใสและมีกลิ่นน้อยลงก็จะเทน้าหมักชีวภาพ ทุก 2 เดือน/ครั้ง

ภาพ 33 ชาวชุมชนบางบัวและเครือข่ายๆ ช่วยกันเทน้าหมักชีวภาพลงสู่คลอง

ภาพ 34 EM Ball

6. การใช้ EM Ball

การใช้ EM Ball เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ชุมชนบางบัว ได้โยนลงสู่คลองบางบัว 2 เดือน/ครั้ง EM Ball แต่ละลูกจะมีขนาดเท่ากับลูกเทนนิส เพื่อโยนลงสู่คลองสำหรับการใช้ในการบำบัดน้ำเสีย สาเหตุเพราะ EM Ball มีการสลายตัวในน้ำได้ช้าที่สุดจะค่อย ๆ สลายตัวในน้ำได้นาน จะอยู่ในน้ำได้นานประมาณ 1 อาทิตย์ และเหมาะกับการใช้โยนลงสู่คลองที่มีน้ำหมุนเวียนได้ดี

7. บ่อบำบัดน้ำเสีย

เมื่อจัดการกับปัญหา สามารถย้ายบ้านที่อยู่อาศัยขึ้นจากคลองได้สำเร็จ ชาวชุมชนต่างมีมิตรร่วมกันทุกหลังคาเรือน จะไม่มีการใช้ส้วมซึมโดยเด็ดขาด เพราะน้ำจะซึมลงสู่คลองทำให้น้ำเน่าเสีย และเมื่อปรับพื้นที่แล้วทุกหลังคาเรือนจะต้องใช้ถึงเซท น้ำเสียจากครัวเรือนแต่ละหลังจะลงไปที่บ่อบำบัดน้ำเสียซึ่งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้มอบหมายให้มหาวิทยาลัยศรีปทุมเป็นผู้ออกแบบให้ โดยใช้วิธีการทางธรรมชาติ จึงแตกต่างจากบ่อบำบัดน้ำเสียโดยทั่ว ๆ ไป คือ จากถังดักไขมันในครัวเรือนลงไปที่ท่อน้ำทิ้งและจากท่อน้ำทิ้งลงไปลงไปที่บ่อพัก (จะสูงกว่าบ่อเกรอะ) จากบ่อพักก็ลงไปบ่อเกรอะบ่อพักนั้นมีไว้เพื่อให้ตะกอนจากพวกเศษอาหาร และของเสียได้ตกตะกอน

เมื่อน้ำที่พักในบ่อพักเริ่มใสก็เริ่มที่จะแยกกาก จากนั้นก็ลงไปบ่อเกรอะ จากบ่อเกรอะก็ลงไปสู่บ่อบำบัดหรือบ่อซึม ที่บ่อซึมของชุมชนบางบ้านมีทั้งหมดหลายชั้นด้วยกัน ชั้นล่างสุดจะเป็นอิฐ เศษอิฐ มีความหนาประมาณ 40 ซม. จากชั้นล่างสุดขึ้นไปเป็นทรายหยาบ ซึ่งชั้นนี้มีความหนา 20 ซม. (ในชั้นนี้จะหน้าที่ดักเศษตะกอน) จากชั้นทรายหยาบก็ไปสู่ชั้นเศษอิฐ และอิฐหักอีก 1 ชั้น มีความหนา 20 ซม. (ชั้นนี้มีหน้าที่ดักเศษตะกอนและของเสียที่มาจากชั้นทรายหยาบ) จากนั้นไปที่ชั้นตัวถ่านซึ่งมีความหนา 20 ซม. (ทั้งหมดนี้เมื่อรวมกันแล้วมีความสูงไม่เกิน 1 เมตร) การทำความสะอาดบ่อบำบัดน้ำเสียจะทำทุก 6 เดือน/ครั้ง เมื่อครบ 1 ปี ก็จะทำการเปลี่ยนวัสดุที่ใช้ใหม่ทั้งหมด

ข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ไขปัญหา

การจัดการน้ำเสียและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ของชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ในฐานะผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะพัฒนาสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กับการยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนไปด้วยกัน การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการย้ายบ้านขึ้นจากคลอง นั้นควรจะเป็นประเด็นหลัก และการจัดการน้ำเสียคลองบางบัวควรจะเป็นประเด็นรอง เพราะถ้าทราบใดที่บ้านยังอยู่ในคลอง การระบายของเสียจากครัวเรือนลงสู่คลองจะยังคงมีอยู่ อีกทั้งความยากง่ายในการทิ้งขยะและทิ้งสิ่งปฏิกูลลงสู่คูคลองย่อมไม่มีวันสิ้นสุด ดังนั้นในการจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ควรต้อง มีวิสัยทัศน์ เป้าหมาย จุดประสงค์ การพัฒนาการบริหารการจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ การพัฒนาชุมชนที่พักอาศัยอยู่ตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลอง ให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน จะต้องทำการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างความสมดุลทุก ๆ ด้าน ควบคู่กันไปทั้งทางด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนบางบัวและชุมชนที่พักอาศัยอยู่ตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลอง รวมทั้งเครือข่ายฯ จะต้องมีการบูรณาการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน

2. วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

2.1 เพื่อพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมคลองบางบัว ให้มีสภาพภูมิทัศน์ให้ดีขึ้น

2.2 เพื่อให้ชาวชุมชนที่พักอาศัยอยู่ตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลองบางบัวมีที่พักอาศัยที่ดีขึ้น

2.3 เพื่อจัดการน้ำเสียคลองบางบัว ให้มีสภาพดีขึ้น

2.4 เพื่อแก้ไขและปรับปรุงระบบการจัดเก็บขยะ คลองบางบัว

2.5 เพื่อพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในอนาคตโดยให้มีตลาดสัญจรทางน้ำ ทำการค้าขายทางเรือเพื่อพัฒนาอาชีพให้ชุมชนแต่ละชุมชนที่พักอาศัยอยู่ตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลองบางบัว ให้มีผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีเอกลักษณ์ของชุมชน และมีการอนุรักษ์ธรรมชาติในแต่ละชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชาวชุมชน

3. แนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำ

ในการจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ของชุมชนบางบัว เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ตามวัตถุประสงค์ควรจะทำการพัฒนาพื้นที่ชุมชนที่พักอาศัยอยู่ตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลองบางบัว ให้มีสภาพภูมิทัศน์ที่ดีและควรมีเป็นไปในแนวทางการจัดการ ดังนี้

3.1 ให้ชุมชนที่พักอาศัยตลอดสองข้างฝั่งคลองเข้า “โครงการบ้านมั่นคง”

โดยให้ชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และต้องประสานกับภาคีความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชนมาเป็นฐานสนับสนุน ในการจัดการกับปัญหาน้ำเน่าเสียที่เกิดขึ้นในชุมชน และการปลูกบ้าน ที่รกร้างเข้าไปในคลอง รวมถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากปัญหาชุมชนแออัดให้กลับเป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีสุขลักษณะที่ดีด้วยการบริหารจัดการตนเอง ทั้งนี้ควรจะต้องพัฒนาเชิงบูรณาการ คือ ครอบคลุมทั้งทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม

3.2 ปลูกหญ้าแฝก ป้องกันแนวกัดเซาะของริมตลิ่ง การปลูกเป็นแถวตามระดับขวางความลาดชันเพื่อชะลอความเร็วของน้ำและดักตะกอนดิน ส่วนน้ำจะไหลซึมลงไปสู่ดินชั้นล่างได้มากขึ้นเป็นการเพิ่มความชุ่มชื้นในดิน ส่วนรากหญ้าแฝก จะหยั่งลึกลงไป ในดินอาจถึง 3 เมตร ซึ่งสามารถยึดดินป้องกันการพังทลายของตลิ่งได้

3.3 โดยการใช้ผักตบชวา ซึ่งเป็นวัชพืชที่ต้องการกำจัดอยู่แล้ว มาทำหน้าที่ดูดซับความสกปรกรวมทั้งสารพิษจากน้ำเน่าเสีย และเนื่องจากผักตบชวาขยายพันธุ์ได้เร็วมากควรจะทำตาข่ายกั้นรอบ ๆ บริเวณที่ปลูก เพื่อง่ายต่อการควบคุมในการขยายพันธุ์

3.4 โดยใช้กังหันน้ำชัยพัฒนา เป็นเครื่องกลเติมอากาศ ที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย หรือ “กังหันน้ำชัยพัฒนา” ซึ่งมีใบพัดเคลื่อนน้ำ และช่องรับน้ำไปสาดกระจาย เป็นฝอย เพื่อให้สัมผัสอากาศได้อย่างทั่วถึง จึงเป็นผลให้ออกซิเจนในอากาศสามารถจะรวมละลายเข้าไปในน้ำได้อย่างรวดเร็ว ในช่วงที่น้ำเสียถูกยกขึ้นมากระจายสัมผัสกับอากาศตกลงไปยังผิวน้ำจะทำให้เกิดฟองอากาศจมตามลงไป ซึ่งก่อให้เกิดการถ่ายเทออกซิเจน

3.5 ปลูกต้นกกอีขีปัด เพื่อใช้ดักกลิ่นและดูดซับกลิ่นเหม็นของน้ำนอกจากนั้นยังทำหน้าที่กรองสารแขวนลอย อีกทั้งยังเติมออกซิเจนให้กับน้ำเสียอีกด้วย ในการปลูก

ค้นกักอิปต์ควรใช้ไม้กันทำเป็นแนวรั้ว เพื่อควบคุมการขยายพันธุ์ เพื่อง่ายต่อการดูแลรักษา และควรพิจารณาสถานที่ที่จะทำการปลูกด้วย

3.6 ภาครัฐและภาคเอกชน ควรร่วมทำการรณรงค์กระตุ้นปลูกจิตสำนึกร่วมในเรื่องการไม่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในคูคลองและในที่สาธารณะผ่านทางสื่อมวลชน เช่น ทางวิทยุ โทรทัศน์ (ทุกสถานีและทุกช่อง) และสื่อทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งควรกระทำการอย่างต่อเนื่อง

3.7 ให้ประชาชนและชุมชน ที่พักอาศัยอยู่ตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลองบางบัว ปรับปรุงระบบการจัดเก็บขยะและสิ่งปฏิกูล รวมทั้งระบบระบายน้ำเสียจากครัวเรือนลงสู่คูคลอง

3.8 ส่งเสริมให้คลองบางบัว เป็นแหล่งฟื้นฟูทางวัฒนธรรม เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ปรับปรุงให้เป็นตลาดน้ำ เนื่องจากมีพื้นที่ที่ติดกับวัดพระศรีมหาธาตุฯ เมื่อมีงานเทศกาล งานบุญตามประเพณีวัฒนธรรมไทยที่วัดเมื่อเสร็จจากการทำบุญแล้วจะได้ท่องเที่ยวทางเรือ อีกทั้งการคมนาคมก็สะดวก

3.9 เพื่อให้ชาวชุมชน ที่พักอาศัยอยู่ตลอดทั้งสองข้างฝั่งคลองบางบัว ทำการผลิตสินค้าที่ระลึกประจำชุมชน ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้แก่ผู้ที่มาท่องเที่ยวทางเรือ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ชาวชุมชน

สรุป จากข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขทั้งหมดนั้น ต้องอาศัยภาคีความร่วมมือการมีส่วนร่วม ของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ชาวชุมชน และเครือข่ายฯ ร่วมกันดำเนินการควบคู่กัน การทำความเข้าใจและวิธีการร่วมกัน รวมทั้งการใช้มาตรการทางกฎหมายไปพร้อม ๆ กันด้วย การจัดการน้ำเสียและพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวก็จะประสบความสำเร็จแต่คงต้องอาศัยเวลาบ้างพอสมควร

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ประชาชนชุมชนทั้ง 6 แห่ง ดังนี้

1. ร.ต. ประภาส แสงประดับ ประธานชุมชนบางบัว (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 1 มีนาคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ได้ให้ทัศนะว่า ชาวชุมชนในท้องถิ่น ยังเข้าร่วมได้ไม่ทั้งหมด ส่วนมากจะเป็นกลุ่มเครือข่ายชุมชนและกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยที่ประชาชนได้ถูกกำหนดให้รับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการรับภาระต้นทุน ซึ่งเกินขีดความสามารถในการจ่าย ชาวชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง มีเงินออมกับสหกรณ์ออมทรัพย์ เพียงเดือนละ 200-500 บาท แต่เป็นบางครัวเรือนเท่านั้น สำหรับประชาชนที่มีเงินออม 15,000 บาทขึ้นไปเท่านั้นที่จะเข้าร่วมโครงการปรับปรุงที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นส่วนน้อย

2. ทศนัย บุญขวัญ ประธานชุมชนสามัคคีร่วมใจ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 1 มีนาคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ได้ให้ทัศนะว่า ปัญหาที่พบ คือ การกระจายอำนาจสู่ชุมชน และเสนอแนะว่าควรมีการแก้ไข พรบ. ว่าด้วยเรื่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม (ร่วมคิดร่วมทำ) มีการบูรณาการ จากกฎหมายอื่น ๆ ที่ยังไม่สอดคล้อง เช่น กฎหมายว่าด้วยเรื่องที่ดินสาธารณะ ปัญหาการรुकล้ำที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่มีเพิ่ม การดำเนินงานไม่ปฏิบัติตามแผนอย่างต่อเนื่อง และเนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้งจึงไม่สามารถดำเนินงานตามแผนงานได้อย่างต่อเนื่อง

3. ชูศรี สุขรอด ประธานชุมชนก้าวหน้า (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 3 มีนาคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ได้ให้ทัศนะว่า ปัญหาที่พบชาวชุมชนไม่มีส่วนร่วม เนื่องจากการที่ผู้นำชุมชนนิ่งเฉยต่อการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ขาดการประสานงานติดต่ออย่างต่อเนื่องทำให้ประชาชนขาดการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ และในการเข้าร่วมโครงการ จำเป็นต้องมีค่าใช้จ่าย ชาวชุมชนมีรายได้น้อยจึงไม่สนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเครือข่าย

ชุมชนจะเป็นผู้เข้ามาดำเนินการ แต่ผู้นำชุมชนยังขาดการประสานงาน การจัดสรรพื้นที่ จึงเกิดความไม่เป็นธรรม

4. วิไล เรื่องมา ประธานชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 5 มีนาคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ได้ให้ทัศนะว่า ปัญหาที่พบบ่อย คือ ยังเกิดความขัดแย้งอยู่ในชุมชน ชาวชุมชนไม่ให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชน มีการบ่อน้ำเสียเพียงเดือนละ 1 ครั้งเท่านั้น ขาดงบประมาณในการดำเนินการ สาเหตุหนึ่งมาจากการที่มีการปรับเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้งทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง บางกลุ่มก็บอกว่าจะกินข้าวแต่ละมื้อยังไม่มียะกินเลยแล้วจะเอาเงินที่ไหนมาอมทรัพย์แต่ส่วนมากแล้วเมื่อไปดูที่ชุมชนบางบัวมากี่มาปรึกษาอยากมีการเปลี่ยนแปลงชีวิตมีที่อยู่อาศัยแบบชุมชนบางบัว จะต้องดำเนินการอย่างไร

5. พ.ท. สมชาย จิตประยูร ประธานชุมชนไ้ม้งาม 1 (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 7 มีนาคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ได้ให้ทัศนะว่า เนื่องจากการกระจายอำนาจเข้าสู่องค์กรส่วนท้องถิ่น จึงทำให้ประสบกับปัญหาระบบฐานเสียงทางการเมืองท้องถิ่น ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการใช้จ่าย เนื่องจากมีรายได้น้อย เกิดความไม่เป็นธรรมในชุมชน ระบบการบ่อน้ำเสียไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ประชาชนบางส่วนยังไม่ทราบและไม่เต็มใจที่จะให้ความร่วมมือในการจัดเก็บขยะมูลฝอย

6. พ.จ.อ. อติศักดิ์ ชนะภักดี ประธานชุมชนร้อยกรอง (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 11 มีนาคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ได้ให้ทัศนะว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ชาวชุมชนไม่ให้ความร่วมมือ ขาดความสามัคคี มีความขัดแย้งอยู่ในชุมชน บางครอบครัวไม่เข้าร่วมกลุ่มไม่ยอมเสียผลประโยชน์จากค่าเช่าจึงทำให้ไม่ได้รับสวัสดิการ และถ้าหากได้ทำการเช่าอย่างถูกต้องทางสหกรณ์ก็จะคุ้มครอง ถ้าหากผู้ใดไม่ดำเนินการเช่าอย่างถูกต้องสหกรณ์ ก็จะดำเนินการขับไล่กับผู้ที่ไม่ได้จ่ายค่าเช่า การบ่อน้ำเสียด้วยน้ำยาชีวภาพและการใช้ถังดักเก็บไขมันนั้นยังไม่เต็มที่ 100% เนื่องจากมีระบบที่ยุงยากชาวชุมชนไม่ให้ความสนใจเมื่อมีปัญหาทั่วมเกิดขึ้นก็ยังคงเกิดปัญหาซ้ำ ๆ เหมือนเดิม

7. มนูญ ศรีวิเศษ นักพัฒนาชุมชน 5 สำนักงานเขตบางเขน (การสัมภาษณ์ ส่วนบุคคล, 28 มีนาคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ได้ให้ทัศนะว่า ทางสำนักงานเขตบางเขนให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนชุมชนและเครือข่ายฯ ตามที่ร้องขอแต่ก็คำนึงถึงความเป็นไปได้ทั้งนี้จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นนโยบายของกรุงเทพมหานครอยู่แล้ว

8. บุญเกื้อ ฉายา ช่างไฟฟ้า 6 สำนักการระบายน้ำ เขตบางบัว (การสัมภาษณ์ ส่วนบุคคล, 5 เมษายน 2553)

จากการสัมภาษณ์ได้ให้ทัศนะว่า ชาวชุมชนบางบัวและเครือข่ายฯ ส่วนมากเข้าใจว่าช่วงที่น้ำในคลองบางบัวมีสีดำและขุ่นนั้น เกิดจากการที่สำนักการระบายน้ำทำการปล่อยน้ำเสียทิ้งหลังจากบำบัดแล้ว ความจริงนั้นสำนักการระบายน้ำปล่อยน้ำดีที่ได้รับการบำบัดแล้ว กากและของเสียที่เหลือจากการบำบัด จะตากให้แห้งในบ่อตากแห้ง โดยให้กรุงเทพมหานครนำไปใช้เป็นปุ๋ยใส่ต้นไม้หรือนำไปถมที่ สำนักการระบายน้ำได้ช่วยเหลือชุมชนบางบัว โดยทำเขื่อนริมตลิ่งเพื่อป้องกันการกัดเซาะของน้ำ

ภาพ 36 บ่อบำบัดน้ำเสีย การเคหะชุมชนบางบัว

ภาพ 37 เป็นของเสียที่เหลือจากการบำบัดแล้วนำไปเทในบ่อตากแห้ง

9. ดร. ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์ ผู้อำนวยการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศูนย์วิจัย
บูรณาการภาพพื้นที่และสังคม (center for integrated socio-spatial research)
(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 เมษายน 2553)

จากการสัมภาษณ์ได้ให้ทัศนะว่า ในการจัดการน้ำเสียของชุมชนบางบัวสำเร็จ
ได้เพียงบางส่วนเท่านั้นเพราะว่าคลองบางบัวนั้นมีความยาวถึง 14 กิโลเมตรและเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา และภาครัฐต้องดำเนินการแก้ไขโดยมีภาคประชาชนเป็นส่วนร่วมที่สำคัญ

10. ร.อ. ชะลอ แก้วสฤติย์ หัวหน้าชุดฝ่ายกิจกรรมพลเรือนกองทัพบก กองพัน-
ทหารราบที่ 2 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 29 เมษายน
2553)

จากการสัมภาษณ์ ได้ให้ทัศนะว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520-2547 ปัญหาเรื่องยาเสพติด
ในชุมชนบางบัวมีมาก กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ จึงได้เข้าไปช่วยเหลือ ทั้งคอย
ป้องกันและปราบปราม ปัจจุบันนี้ยังคิดว่ายังคงมีอยู่บ้างแต่น้อยมาก เนื่องจากชุมชน
มีความเป็นระเบียบในที่อยู่อาศัย ช่วยกันสอดส่องดูแลกันได้อย่างทั่วถึง

สรุป

จากการสัมภาษณ์ประธานชุมชนทั้ง 9 แห่ง พบว่า ประชาชน ในชุมชนดังกล่าวยังขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการแก้ไขปัญหา การรวมกลุ่มเพื่อหาทางที่จะแก้ไข ปัญหาทั้งนี้เนื่องมาจากผู้นำชุมชนต่างๆยังขาดการประสานงานและติดตามผลกับหน่วยงานของรัฐเท่าที่ควร จึงทำให้ประชาชนในชุมชนขาดการรับรู้ในข่าวสารต่าง ๆ ไม่ทราบรายละเอียดและความชัดเจน ทั้งนี้ประชาชนยังต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นผลทำให้ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ ทั้งนี้เป็นผลกระทบมาจากการเมือง เนื่องจากการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้ง การดำเนินงานจึงไม่ต่อเนื่องแม้จะมีกระจายอำนาจ โดยให้องค์กรส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับชอบ แต่ก็ยังเกิดความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมในชุมชน

ในขณะที่เครือข่ายชุมชนอื่นที่อยู่ริมคลองบางบัวเหมือนกันดำเนินการพร้อม ๆ กันแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ไม่สามารถยกบ้านขึ้นจากคลองได้ ซึ่งจะขอกล่าวถึงชุมชนนั้นพร้อมทั้งประวัติความเป็นมา และได้นำมาเปรียบเทียบกับชุมชนบางบัว ว่าชุมชนนั้นได้ดำเนินการอย่างไร ต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง ชุมชน นั้นก็ คือ “ชุมชนร้อยกรอง”

ชุมชนร้อยกรอง

ภาพ 38 ศาลาเอนกประสงค์ของชุมชนร้อยกรอง

ประวัติและความเป็นมา นายสมจิตร เชื้อหอม อาศัยอยู่ที่บ้านเลขที่ 10 เป็นสมาชิกชมรมกลอนแห่งประเทศไทย (ถึงแก่กรรมแล้ว) ชอบแต่งกลอน เขียนคิดไว้ในบ้านและรื้อบ้านเป็นจำนวนมาก ชาวชุมชนจึงได้รวมกัน และตั้งชื่อชอยนั้นว่า “ชอยร้อยกรอง” ในปี พ.ศ. 2522 เมื่อมีการตั้งชุมชนขึ้นจึงได้ตั้งชื่อชุมชนว่า “ชุมชนร้อยกรอง” สถานที่ตั้ง หมู่ที่ 6 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ถนนแจ้งวัฒนะ

ทิศใต้ ติดต่อกับ ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ คลองบางบัว

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นชุมชนบุกรุกที่ราชพัสดุของกรมธนารักษ์ เป็นพื้นที่เป็นคันคลอง การปลูกที่พักอาศัยเป็นแนวยาวตามคันคลอง ส่วนหนึ่งอยู่บนคลอง อีกส่วนหนึ่งอยู่ริมคลอง ซึ่งบางหลังอยู่บนคันคลองกึ่งในคลอง มีขนาดพื้นที่จำนวน 7 ไร่ 3 งาน มีจำนวนทั้งสิ้น 140 ครัวเรือน

ประชากรในชุมชนร้อยกรอง มีประชากรทั้งหมด 472 เป็นชาย 230 คน เป็นหญิง 242 คน สภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชนส่วนใหญ่ครอบครัว มีรายได้อยู่ระหว่าง 5,000-15,000 บาท/เดือน อาชีพส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไปร้อยละ 2 ว่างานร้อยละ 33 อาชีพค้าขายร้อยละ 5 และรับราชการร้อยละ 2 ซึ่งในปัจจุบันประชาชนชุมชนของร้อยกรอง คือ พ.จ.อ. อติศักดิ์ ชนะภักดี

กิจกรรมโครงการบ้านมั่นคง ร่วมกันสำรวจความต้องการเบื้องต้นของชาวชุมชนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การพัฒนาที่อยู่อาศัยจัดเวทีชาวบ้านเพื่อทำความเข้าใจกับโครงการบ้านมั่นคง และชาวชุมชนเลือกที่จะปรับปรุงพื้นที่บางส่วนโดย

1. ขยับที่พักอาศัยขึ้นจากคลอง
2. ตัดที่พักอาศัยบางส่วนในคลอง
3. พื้นที่แบ่งปันในส่วนของพื้นที่ริมคลองประมาณ กว้าง 5 เมตร ยาว 6 เมตร
4. มีสมาชิกสมัครร่วมโครงการบ้านมั่นคงเป็นลายลักษณ์อักษร (เอกสาร)

จำนวน 104 ครัวเรือน ไม่ยอมเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง จำนวน 22 ครัวเรือน เพราะ

เป็นกลุ่มผู้ที่เสียผลประโยชน์จากบ้านเช่าและบางกลุ่มไม่เข้าใจรายละเอียดของโครงการบ้านมั่นคง

จากการศึกษาชุมชนร้อยกรองพบว่าในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ได้รับความร่วมมือจากองค์กรภายนอก เช่น กรมทหารราบที่ 11 สำนักงานเขตบางเขน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยศรีปทุมฯลฯ ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ดีที่ทางชุมชนจะใช้ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เช่น การดำเนินการ โครงการบ้านมั่นคง ซึ่งเป็นการจัดสวัสดิการเพื่อความมั่นคงในด้านที่อยู่อาศัยของชาวชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแต่ทั้งนี้ความน่าสนใจของโครงการนี้อยู่ที่การมีส่วนร่วมของชาวชุมชนในการดำเนินการ เริ่มต้นจากการที่ชาวชุมชนที่พักอาศัยอยู่บนที่ดินจะเอื้อเพื่อแบ่งที่ดิน เพื่อให้ชาวชุมชนที่รูกล้าอยู่ในคลองบางบัวขึ้นมาอาศัยอยู่ร่วมด้วยการจัดสรรที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดินจำกัด บนฐานของการช่วยเหลือเอื้อเพื่อเผื่อแผ่กันเองของคนในชุมชน ให้ทุกคนได้อาศัยอยู่ในชุมชนเดิมร่วมกันอย่างถูกกฎหมาย อีกทั้งในส่วนของการบริหารโครงการ ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบโดยชาวชุมชนในส่วนของการดำเนินการสร้างจะใช้การจ้างงานคนในชุมชน และนอกจากนี้การผ่อนชำระค่าบ้านในระยะยาว ซึ่งบางหลังอาจต้องใช้เวลาผ่อนชำระไม่ต่ำกว่า 15 ปี ยังถือเป็นหน้าที่ของชาวชุมชน แต่ละครัวเรือนที่จะต้องมีความรับผิดชอบชำระให้แล้วเสร็จ โดยตรงจุดนี้จะคำนึงถึงความสามารถในการชำระเงินของแต่ลักษณะของครอบครัว ซึ่งแตกต่างกันไป เป็นสำคัญหรือกล่าวง่าย ๆ ได้ว่า เป็นการคำนึงถึงความหลากหลายของแต่ละบุคคล

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ชุมชนร้อยกรอง เริ่มต้นจากการมาอยู่ในพื้นที่ของคนไม่กี่หลังคาเรือน ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้เริ่มมีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้นและจุดกำเนิดของการก่อตั้งเป็นชุมชนนั้น มาจากสาเหตุของการก่อตั้งชุมชนอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และการบุกรุกพื้นที่ของกรมธนารักษ์ โดยชาวชุมชนทั้งผู้ที่อยู่ในคลองและผู้ที่อยู่บนพื้นดิน ต่อมาเมื่อมีการก่อตั้งเป็นชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมายและได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จึงได้มีการดำเนินการตามโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งโครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐที่ใช้ทั่วประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อยที่บุกรุกที่ดินรัฐหรือเอกชนเป็นชุมชนแออัด โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นหน่วยงานหลัก และ

หน่วยงานอื่นสนับสนุน คือ กรมธนารักษ์ซึ่งเป็นการจัดสวัสดิการ เพื่อความมั่นคงในด้านที่อยู่อาศัย สำนักงานเขตบางเขนมีบทบาทในเรื่องการขอบ้านเลขที่ การแจ้งเกิด แจ้งตาย การทำบัตรประชาชน มีการฝึกอบรมอาชีพ การอบรมให้ความรู้เรื่องยาเสพติด การประสานงานร่วมกับชุมชนเพื่อขอเช่าที่ดินระยะยาวจากกรมธนารักษ์

ประสบการณ์ของชุมชนในการจัดการปัญหาและความต้องการของชุมชน ที่ผ่านมามีการจัดการปัญหาและความต้องการของชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. โครงการบ้านมั่นคง
2. ปัญหาสิ่งแวดล้อม
3. ปัญหาความยากจน
4. ปัญหายาเสพติด
5. ปัญหาคุณภาพชีวิต

กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จึงมีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการพัฒนาชุมชนแออัด โดยได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกับชาวชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงเพื่อให้ชาวชุมชนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อโครงการบ้านมั่นคงเกิดขึ้นส่งผลเกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ชาวชุมชนร้อยละ 100 เนื่องจากชาวชุมชนคิดว่าที่ที่ดินตนเองอาศัยอยู่นั้นเป็นที่ดินของตนเอง ทำให้ไม่ยอมรับที่ดินที่ตนเองเคยอยู่มาตั้งแต่ก่อนเกิดจึงทำให้เกิดผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงแก่คนชุมชน

ปัญหาที่พบของชุมชนร้อยละ 100 มีดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้านที่ยังไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกับโครงการ เพราะยังไม่ทราบข้อมูลของโครงการบ้านมั่นคง
2. ทัศนคติส่วนบุคคล เช่น คิดว่าบ้านมั่นคงไม่ดี การกระทำของรัฐไม่สามารถทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น เป็นการขับไล่ที่ จึงทำให้เกิดการต่อต้านโครงการบ้านมั่นคง
3. ประชาชนในชุมชนคาดหวังจากการได้รับค่าเวนคืนที่ดินจากการรื้อถอนบ้าน ถ้าไม่ได้รับค่าเวนคืนจากการรื้อถอนก็จะไม่รื้อที่พักอาศัย
4. การเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง ทำให้ชาวบ้านหรือคนในชุมชนเป็นหนี้เพราะทำให้ชาวบ้านต้องกู้ยืมเงินจากกองทุนพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นจำนวน

150,000 บาท และจะต้องมีการสมทบทุนกองออมทรัพย์ เดือนละ 50-200 บาท

5. ไม่ยอมเสียผลประโยชน์รายได้จากค่าเช่าบ้าน ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ควรละเลยกับปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงสัมพันธภาพและสภาพจิตใจของคนในชุมชน จึงต้องมีการเร่งดำเนินการแก้ไขและเตรียมความพร้อมที่จะดำเนินการโครงการบ้านมั่นคง เพื่อให้ชาวชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการและแก้ไขปัญหา คือ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ซึ่งจะต้องมีการเลือกตั้งผู้นำและการเลือกตั้งผู้นำเพื่อที่จะเข้ามาพัฒนา คือ คณะกรรมการชุมชน โดยมีประธานชุมชนเป็นตัวแทนของชาวบ้าน ในการพัฒนาชุมชน และประสานงานติดต่อกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ

บทบาทในการจัดการแก้ไขปัญหาของประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ร้อยกรอง มีดังต่อไปนี้

1. ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน มีบทบาทในการจัดการปัญหา คือ เป็นตัวกลางประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานภายนอกต่าง ๆ ในเรื่องของโครงการบ้านมั่นคง และชาวชุมชนในเรื่องของโครงการบ้านมั่นคง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ต้องร่วมกันทำให้ชาวชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เช่น ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนเข้าร่วมประชุมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จะมีการนำข้อมูลที่ได้จากการเข้าร่วมประชุม มาบอกเล่าให้กับคนในชุมชนได้รับทราบเรื่องราวด้วย

2. ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน มีบทบาทสำคัญ ในเรื่องของการพิทักษ์สิทธิให้กับผู้คนในชุมชนเพื่อไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลที่ไม่หวังดีต่อคนในชุมชนเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของคนในชุมชน เพราะในเวลาที่ชาวบ้านหรือผู้คนในชุมชนกำลังอยู่ในช่วงที่กำลังตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงอยู่ในช่วงที่ สร้างบ้านเสร็จเรียบร้อยแล้วมีนายทุน หรือผู้มีอิทธิพลข่มขู่ หรือขอซื้อบ้านโดยให้ราคาที่สูงกว่างบประมาณที่สร้างบ้านผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนต้องร่วมกันประชุม วางแผนหาทางป้องกันมิให้บุคคลเหล่านี้เอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน โดยมีการประชุมร่วมกันมีมาตรการ คือ ถ้าหากคนในชุมชนต้องการที่จะขายบ้านที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว เนื่องจากต้องการจะไปหาที่อยู่ใหม่ หรือมีเหตุจำเป็นจะต้องขายบ้านคืนให้กับชุมชนเท่านั้น หรือมีใคร

ต้องการที่จะซื้อบ้าน จะต้องเป็นผู้ที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิ์ และผลประโยชน์ที่ควรสมควรได้ของคนในชุมชน ถ้าหากให้บุคคลภายนอกสามารถเข้ามาจับจองซื้อบ้านในโครงการบ้านมั่นคงได้แล้วนั้น จะเป็นการทำให้ปัญหาชุมชนแออัด เกิดขึ้นอีก เพราะถ้าคนในชุมชนขายบ้านของตนเองเพื่อต้องการได้เงิน และเมื่อเขาไม่สามารถหาที่อยู่ หรือบ้านของตนเองที่มั่นคงถาวรได้ ก็จะต้องมีการไปบุกรุกที่และ เกิดเป็นปัญหาซ้ำ ๆ ขึ้นอีก

3. มีบทบาทเป็นผู้เจรจาต่อรองบทบาทนี้เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน เช่น กรมธนารักษ์ เนื่องจากที่ที่ชาวบ้านอาศัยอยู่แต่เดิมเป็นที่ของหลวง คือ กรมธนารักษ์ถ้าหากจะสร้างบ้านมั่นคงจะต้องมีการเช่าที่ของกรมธนารักษ์ ถ้ากรมธนารักษ์เรียกค่าเช่าที่ในตารางวาที่สูง ชาวบ้านก็ลำบากและต้องรับภาระที่หนักเพราะจะต้องผ่อนชำระค่าบ้านและต้องเช่าที่ ดังนั้น ผู้นำชุมชนจะต้องเจรจาดูต่อรองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ชาวบ้านจึงมีการเจรจาดูต่อรองราคา เหลือตารางวาละ 1.50 บาท อีกกรณีหนึ่ง คือ ถ้าต่อไปในอนาคต กรมธนารักษ์จะมีการให้ชาวบ้าน เวนคืนที่ดินแล้วชาวบ้านจะเป็นอย่างไร ในอนาคตมีการเจรจาดูต่อรองกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เนื่องจากแบบบ้านในการสร้างบ้านมั่นคงไม่มีที่สำหรับให้ชาวบ้าน ถ้าหากให้ชาวบ้านต่อเติม หรือสร้างผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเกรงว่าจะเกิดความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย อีกทั้งบริเวณชุมชนอาจจะกลับไปเป็นเหมือนตอนที่ยังไม่ได้สร้างบ้านมั่นคง คือ หลังคาบ้านในแต่ละบ้านสร้างซ้อนทับเกยกัน ชุมชนจึงได้มีการเจรจาดูต่อรองกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อของบประมาณเพิ่มเติมการสร้างระเบียบ เพื่อให้สามารถทำที่ตากผ้าได้ให้เหมือนกันทุกหลังคาเรือนเพื่อความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน ได้มีการเจรจาดูต่อรองกับกรมทหารราบที่ 11 ในเรื่องของบ้านพักชั่วคราว ที่ทางชุมชนร้อยกรองจะติดต่อประสานงานขอใช้พื้นที่ชั่วคราว ซึ่งทางกรมทหารราบที่ 11 ต้องการพื้นที่กิน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน จึงต้องมีการเจรจาดูต่อรองเพื่อให้ชาวบ้านมีบ้านพักชั่วคราวอาศัย ก่อนที่บ้านของตนเองจะดำเนินการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ เป็นผู้ให้การปรึกษาช่วยเหลือคนในชุมชน ในเรื่องหรือปัญหาที่คนในชุมชนเดือดร้อน เช่น การผ่อนชำระค่าบ้าน เพราะมีในบางรายที่ไม่สามารถผ่อนชำระได้ตามเวลาที่กำหนดก็จะเข้ามาปรึกษากับคณะกรรมการชุมชน

เพื่อหาทางออกและแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งในช่วงแรก ๆ ที่เริ่มมีการผ่อนชำระค่าบ้านมีบางรายที่ขาดส่งชำระเป็นเวลาหลายเดือน ทางคณะกรรมการชุมชนจึงได้ทำการประกาศทางเสียงตามสายชาวบ้านมีความรู้สึกละอายจึงดำเนินการยกเลิก

4. คณะกรรมการชุมชนจึงคิดหาวิธีใหม่คือ การเรียกพบเป็นรายบุคคลหรือเมื่อมีปัญหาสามารถเจรจากับคณะกรรมการชุมชนได้ทุกคน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาค่าบ้าน ซึ่งทางออกของปัญหา คือ ชำระเงินเท่าที่สามารถชำระได้ เพราะชาวชุมชนมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมยาเสพติด หนี้สิน ชาวชุมชนมีการประชุมร่วมกันถึง สาเหตุของปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาเพื่อให้กระทบถึงนโยบายชัดเจนต่อคนที่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงคู่อุดคลอง

ตาราง 1

การเปรียบเทียบ กระบวนการมีส่วนร่วมในการบำบัดน้ำเสีย ระหว่างชุมชนบางบัว และชุมชนร้อยกรอง

ชุมชนบางบัว	ชุมชนร้อยกรอง
1. การพัฒนาที่อยู่อาศัย - รื้อย้ายสร้างใหม่ทั้งหมด - มีจำนวน 264 ครัวเรือน (สร้างใหม่ได้ทั้งหมด)	1. การพัฒนาที่อยู่อาศัย - รื้อย้ายสร้างใหม่บางส่วน - มีจำนวน 140 ครัวเรือน (สร้างใหม่ได้บางส่วน สร้างได้ 30 ครัวเรือน)
2. การจัดการชุมชน - มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายฯ - มีบ่อบำบัดน้ำเสีย จำนวน 3 บ่อ	2. การจัดการชุมชน - มีการจัดตั้งคณะกรรมการเครือข่ายฯ - มีถังน้ำหมักชีวภาพ ขนาดบรรจุ 900 ลิตร 1 ถัง
3. การมีส่วนร่วม - มีส่วนร่วมในการถอดแบบวัสดุสร้างบ้าน และร่วมกันทำแผนงาน	3. การมีส่วนร่วม - ไม่มีส่วนร่วมใด ๆ ในการถอดแบบวัสดุสร้างบ้าน - ไม่ร่วมกันทำแผนงานขึ้นอยู่กับคณะกรรมการ

ตาราง 1 (ต่อ)

ชุมชนบางบัว	ชุมชนร้อยกรอง
4. การรณรงค์ - มีบ่อน้ำบาดน้ำเสียจากครัวเรือน - การไม่ทิ้งขยะลงสู่คลอง - การอบรมทำน้ำหมักชีวภาพทุกครัวเรือน - การปลูกผักบุ้งเป็นแนวในคลองเพื่อปรับสภาพน้ำ - ใช้ถังดักไขมันประจำทุกครัวเรือน 5. การจัดการบริหารชุมชน - ผู้นำชุมชนกล้าตัดสินใจ 6. การจัดการความรู้สู่ชุมชน - เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้การแก้ไขความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในเมือง ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ	4. การรณรงค์ - ไม่มีบ่อน้ำบาดน้ำเสียจากครัวเรือน - การไม่ทิ้งขยะลงสู่คลอง - การอบรมทำน้ำหมักชีวภาพทุกครัวเรือน - การปลูกผักบุ้งเป็นแนวในคลองเพื่อปรับสภาพน้ำ - ไม่ใช้ถังดักไขมันประจำทุกครัวเรือน 5. การจัดการบริหารชุมชน - ผู้นำชุมชนไม่กล้าตัดสินใจ 6. การจัดการความรู้สู่ชุมชน - ไม่มีกิจกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

ภาพ 39 ชุมชนร้อยกรองแม่น้ำหมักชีวภาพลงคลองบางบัว เดือนละ 1 ครั้ง และบริเวณ
สภาพทั่วไปของชุมชนร้อยกรอง

ตั้งแต่เริ่มมีการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 6
(พ.ศ. 2545-2549) และแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ระยะเวลา 12 ปี (พ.ศ. 2552-2563)

ทำให้เกิดการพัฒนาแนวคิดและกระบวนการพัฒนาแบบใหม่ ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง
 แห่งการพัฒนาในลักษณะองค์รวมเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบและเป็นการพัฒนาแบบ
 บูรณาการที่มุ่งเน้นให้ทุกฝ่ายและทุกภาคส่วนในสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา
 อย่างจริงจังครอบคลุมทุกมิติทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน
 การตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมในการติดตามประเมินผลการพัฒนาเพื่อนำไปสู่
 วิสัยทัศน์ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในอนาคต คือ กรุงเทพมหานครเป็นเมืองน่าอยู่
 ด้วยการบริหารจัดการที่ดีและ มีความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม โดยชุมชนมี
 ความเข้มแข็ง

การดำเนินการแก้ปัญหาของชุมชนบางบัว เปรียบได้กับการนำนโยบายไปปฏิบัติ
 การแปลงแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง อีกทั้งมี
 การพัฒนาที่เกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ มีกลไกการประสานงาน โดยมีการ-
 เชื่อมโยงแผนงาน แผนเงิน และแผนคนไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็นการสนับสนุนการ-
 ดำเนินงานของทุกฝ่ายให้สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานของชุมชน นำมาสู่การพัฒนา
 อย่างมีทิศทางสามารถดูแลตนเองได้ และบริหารชุมชนเองได้ทุกขั้นตอนของการดำเนิน-
 โครงการ มีคณะทำงานขึ้นมาตรวจสอบการทำงาน ดำเนินไปอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้
 จนเป็นแบบอย่างที่ดีที่ปัจจุบันทุกฝ่ายให้การยอมรับ มีสุขลักษณะและสภาพแวดล้อมที่ดี
 จึงได้ร่วมมือกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง
 ของมนุษย์เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดซึ่งเป็นที่ราชพัสดุได้ปรับสภาพที่อยู่อาศัย
 ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการจัดวางผังสร้างบ้านให้มั่นคงและแข็งแรง มีระบบ
 สาธารณูปโภค มีการจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน
 ดังกล่าว มีสังคม มีคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น และยังเป็นการแก้ไขปัญหาการ-
 บุกรุกที่ราชพัสดุ ทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โครงการดังกล่าว สอดคล้องกับ
 นโยบายขององค์การสหประชาชาติ (The United Nations--UN) ที่ต้องการให้ประเทศ
 ต่าง ๆ ทั่วโลกให้ความสนใจกับที่อยู่อาศัยและสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ในการมีที่อยู่อาศัย
 ที่เหมาะสม